

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Кафедра фізичної культури і спорту

Кваліфікаційна робота

Магістр

на тему: Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку
футболу в Україні

Виконав: магістр групи 8.0179-2с
Спеціальність «017 Фізична культура і спорт»
Освітня програма «Спорт»
Дорошенко Ігор Едуардович
Керівник к.п.н., доцент Пономарьов В.О.,
Рецензент к.п.н., доцент Коваленко Ю.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Освітній рівень «Магістр»
Спеціальність «017 Фізична культура і спорт»
Освітня програма «Спорт»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
фізичної культури і спорту
проф. Сватъєв А.В. _____

«___» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ) СТУДЕНТУ

Дорошенку Ігорю Едуардовичу

1. Тема роботи (проекту) «Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку футболу в Україні».

керівник роботи (проекту) Пономарьов В.О., к.п.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від «__» _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи (проекту) _____

3. Вихідні дані до роботи (проекту): На підставі аналізу літературних даних і результатів власних експериментальних досліджень розроблено й обґрунтовано практичну технологію підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування впливу міграційних факторів алгоритм підготовки. Результати проведеного експериментального дослідження апробовані та рекомендовані для практичного використання в навчальному процесі Запорізької міської асоціації міні-футболу (акт впровадження 01-09/15 від 15.09.2020 року, додаток Б) та Запорізької обласної асоціації футболу (акт впровадження № 59/09 від 17.09.2020 року, додаток В) на курсах підвищення кваліфікації тренерів і суддів з футболу.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Здійснити аналіз даних науково-методичної літератури з питань удосконалення підготовки футболістів різної кваліфікації на основі врахування чинників міграції. Визначити особливості міграції у процесі розвитку футболу в Україні. Оцінити вплив міграційних процесів на вдосконалення тренувального процесу і змагальної діяльності футболістів різного віку і кваліфікації.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
6 рисунків, 3 таблиці.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Пономарьов В.О., к.п.н., доцент		
II	Пономарьов В.О., к.п.н., доцент		
III	Пономарьов В.О., к.п.н., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	<u>Примітка</u>
1.	Визначення напрямку та теми кваліфікаційної роботи	вересень 2019 р.	<i>виконано</i>
2.	Аналіз та обробка літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	вересень 2019 р. – січень 2020 р.	<i>виконано</i>
3.	Визначення завдання та методів дослідження	вересень 2019 р. – листопад 2019 р.	<i>виконано</i>
4.	Проведення власних експериментальних досліджень	вересень 2019 р. – травень 2020 р.	<i>виконано</i>
5.	Обробка отриманих даних та оформлення результатів кваліфікаційної роботи	березень 2020 р. – жовтень 2020 р.	<i>виконано</i>
6.	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі ФКіС	жовтень 2020 р.	<i>виконано</i>
7.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та підготовка до захисту на ДЕК.	грудень 2020 р.	<i>виконано</i>

Студент

_____ (підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

Зміст	4
Реферат	5
Abstract	6
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів ...	7
Вступ	8
1 Огляд літератури	9
1.1 Характеристика міграційних процесів у світовому та європейському футболі	9
1.2 Характеристика процесу підготовки в сучасному футболі з урахуванням впливу чинників міграції	17
1.3 Передумови формування концепції розвитку футболу в Україні з урахуванням процесів міграції спортсменів	23
2 Завдання, методи і організація дослідження	30
2.1 Завдання дослідження	30
2.2 Методи дослідження	30
2.3 Організація дослідження	32
3 Результати дослідження	34
3.1 Теоретична модель розвитку футболу в Україні з урахуванням міграції спортсменів	34
3.2 Вплив показників міграції на результативність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів	39
3.3 Комплектація команд української Прем'єр-Ліги в контексті міграційних процесів у сучасному футболі	43
3.4 Аналіз рівня змагальної практики в контексті міграційних процесів у сучасному футболі	53
Висновки	59
Перелік посилань	61
Додатки	68

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 71 сторінка, 6 рисунків, 3 таблиці, 75 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – міграційні процеси в українському футболі.

Мета роботи – удосконалення підготовки футболістів різної кваліфікації на основі врахування чинників міграції для підвищення ефективності змагальної діяльності.

Визначено рівні міграційних процесів в українському футболі: дитячо-юнацький, аматорський, професійний, які істотним чином впливають на процеси багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів. Визначено особливості врахування рівнів змагальної практики кваліфікованих футболістів для використання в якості передумови для корекції навчально-тренувального процесу і визначення спрямованості тренувальних занять на навчально-тренувальних зборах з підготовки до офіційних змагань: обласний, міжрегіональний, національний і міжнародний. На підставі аналізу літературних даних і результатів власних експериментальних досліджень розроблено й обґрунтовано практичну технологію підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування впливу міграційних факторів алгоритм підготовки.

Результати проведеного експериментального дослідження апробовані та рекомендовані для практичного використання в навчальному процесі Запорізької міської асоціації міні-футболу (акт впровадження 01-09/15 від 15.09.2020 року, додаток Б) та Запорізької обласної асоціації футболу (акт впровадження № 59/09 від 17.09.2020 року, додаток В) на курсах підвищення кваліфікації тренерів і суддів з футболу.

ФУТБОЛ, СПОРТСМЕН, ТРЕНЕР, МІГРАЦІЯ, КОНЦЕНТРАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ТЕХНОЛОГІЯ, АЛГОРИТМ, КОРЕКЦІЯ, ПІДГОТОВКА

ABSTRACT

Qualification work: 71 pages, 6 figures, 3 tables, 75 literary sources.

The object of research is migration processes in Ukrainian football.

The purpose of the work is to improve the training of football players of different qualifications based on the factors of migration to increase the efficiency of competitive activities.

The levels of migration processes in Ukrainian football are determined: children's and youth, amateur, professional, which significantly affect the processes of long-term training of qualified football players. The peculiarities of taking into account the levels of competitive practice of qualified football players for use as a prerequisite for the correction of the training process and determining the direction of training sessions at training camps in preparation for official competitions: regional, interregional, national and international. On the basis of the analysis of literature data and results of own experimental researches the practical technology of preparation of qualified football players for official competitions of national and international levels on the basis of the account of influence of migratory factors of training algorithm is developed and proved.

The results of the experimental study were tested and recommended for practical use in the educational process of the Zaporizhzhia City Futsal Association (implementation act 01-09/15 of 15.09.2020, Annex Б) and the Zaporizhzhia Regional Football Association (implementation act № 59/09 of 17.09.2020, Annex B) in the training of coaches and referees in football.

FOOTBALL, ATHLETE, COACH, MIGRATION, CONCENTRATION,
GLOBALIZATION, TECHNOLOGY, ALGORITHM, CORRECTION,
TRAINING

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
І ТЕРМІНІВ

- ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа;
- ШІСП – школа-інтернат спортивного профілю;
- СДЮШОР – спеціалізована дитячо-юнацька школа олімпійського резерву;
- УФК – училище фізичної культури;
- ФІФА – міжнародна федерація футбольних асоціацій;
- УЄФА – європейський союз футбольних асоціацій;
- МФК – міський футбольний клуб;
- CIES – європейська футбольна обсерваторія;
- World Football Elo Rating – світовий футбольний рейтинг;
- НСК «Олімпійський» – національний спортивний комплекс «Олімпійський»;
- УАФ – Українська Асоціація Футболу;
- ЗОАФ – Запорізька обласна асоціація футболу;
- ЗМАМФ – Запорізька міська асоціація міні-футболу;
- КМУ – Кабінет Міністрів України;
- МОН – Міністерство освіти і науки України;
- ММС – Міністерство молоді та спорту України;
- «Assenio football» – комп’ютерна програма з аналізу змагальної діяльності у футболі;
- «Data Football» – комп’ютерна програма з аналізу змагальної діяльності у футболі;
- «Легіонер» – футболіст, який виступає в чемпіонаті іншої країни на клубному рівні;
- «Натуралізований» спортсмен – футболіст, який змінив громадянство з метою виступів за національну збірну команду;
- ПЛ – Прем’єр-Ліга України;
- ПФЛ – професійна футбольна ліга України;
- Fair Play – принцип чесного та справедливого суперництва.

ВСТУП

Проблеми розвитку українського футболу істотним чином детерміновані впливом чинників глобалізації – міграцією футболістів і тренерів, прискореною інформатизацією сучасного суспільства, професіоналізацією футболістів і комерціалізацією офіційних міжнародних змагань, підвищенням рівня соціалізації провідних футболістів, тренерів і політичним впливом на процеси організації та проведення змагань міжнародного рівня [5].

У цих умовах, актуальними є питання як вдосконалення та корекції тренувального процесу у футболі, так і визначення основних тенденцій і шляхів його загального розвитку під впливом глобальних чинників, зокрема, міграції спортсменів і тренерів.

Цей науковий напрям є відносно новим для української спортивної науки, хоча й отримав поширення у світовій науці стосовно шляхів розвитку футболу, вдосконалення спортивної підготовки гравців і підвищення професійної майстерності тренерів [1].

У теперішній час, остаточно не вивченими залишаються питання впливу міграційних процесів на систему управління підготовкою кваліфікованих футболістів, подальшого вивчення та вирішення потребують питання міграції футболістів дитячо-юнацького віку на національному та міжнародному рівнях. Навіть у студентському та аматорському футболі України, актуальними є питання міграції футболістів і тренерів, що свідчить про своєчасність порушеної проблематики.

Мета роботи – удосконалення підготовки футболістів різної кваліфікації на основі врахування чинників міграції для підвищення ефективності змагальної діяльності.

Об'єкт дослідження – міграційні процеси в українському футболі.

Суб'єкт дослідження – футболісти різного віку та кваліфікації, які беруть участь в українських змаганнях національного і міжнародного рівнів.

1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Характеристика міграційних процесів у світовому та європейському футболі

Глобалізація у сучасному спорті – це процес, який зумовлений збільшенням транснаціонального обміну спортсменів, тренерів і супутніх чинників (спортивних товарів і послуг, міждержавних інвестицій, наукової та популярної інформації, культури, тощо. Вищенаведене, істотним чином, позначилося на субкультурних суспільних явищах в окремих країнах і призвело до формування провідних футбольних ліг. Міграційні процеси футболістів суттєво зросли за останні 25 років, оскільки ліміт на іноземних гравців («легіонерів») у європейських лігах заборонений або достатньо м'який, а провідні європейські клуби спрямовують спортивну діяльність з урахуванням розвитку підприємницької ментальності та фінансового «Fair Play».

За даними європейської футбольної обсерваторії (CIES), яка є дослідницьким підрозділом міжнародного Центру вивчення спорту (Нейшатель, Швейцарія), відсоток іноземних гравців («легіонерів») в європейських лігах зріс до показника 41,8% у 2019 році, тоді як у 2009 році цей показник становив 34,7% (рис. 1.1).

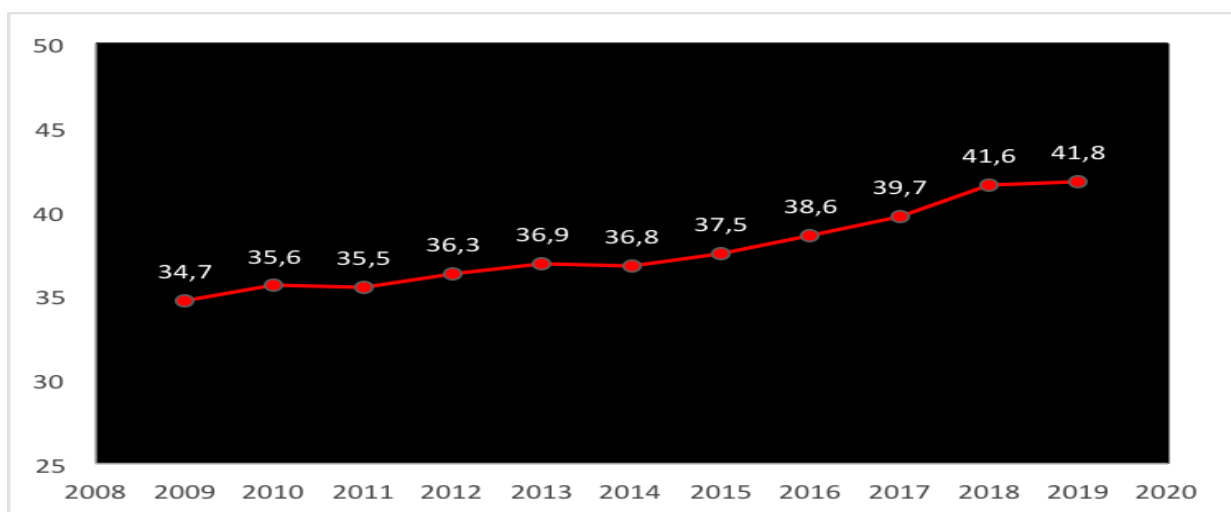

Рисунок 1.1. Динаміка показників наявності іноземних гравців

(«легіонерів») у європейських футбольних лігах, % (n=31) [70]

І, навпаки, відсоткові показники гравців, які пройшли спортивну підготовку у структурі «власного» футбольного клубу (у футбольній школі або Академії), зменшився за період 2009-2019 рр.: у 2009 році цей показник становив 23,2%, а в 2019 році – 17,2% (рис. 1.2).

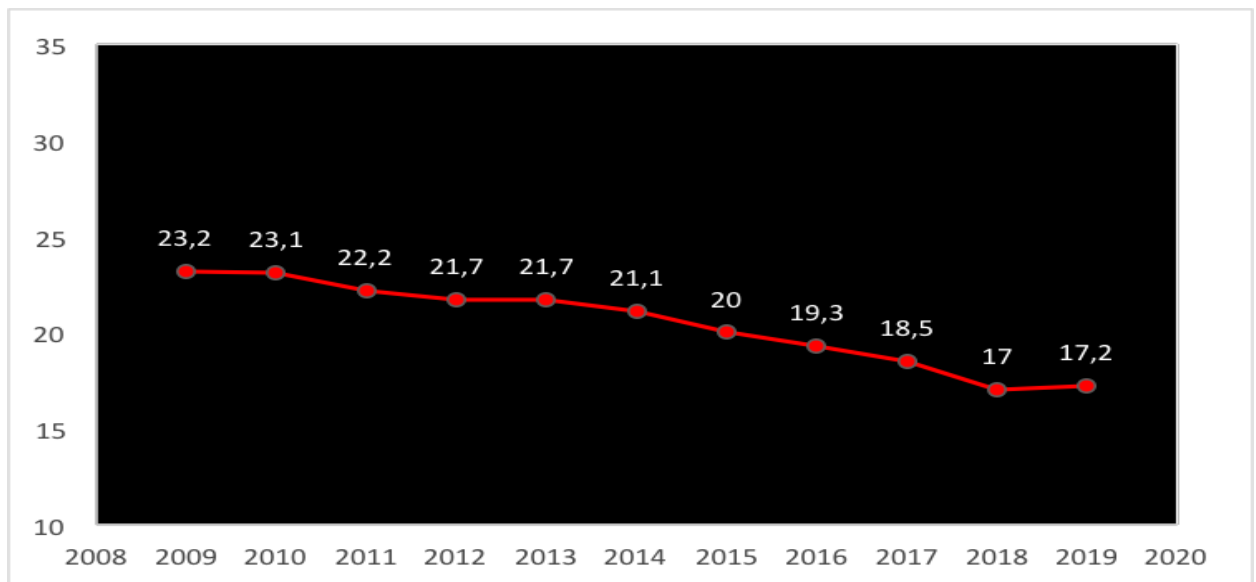

Рисунок 1.2. Динаміка показників наявності гравців, які пройшли спортивну підготовку у структурі «власного» футбольного клубу (у футбольній школі або Академії) у європейських футбольних лігах, % (n=31) [70]

Станом на 2018 рік офіційно зафіксовано 13383 футболістів-«легіонерів» з 2120 клубів, які заявлені для участі у змаганнях у 152 лігах 98 національних асоціацій, що є членами FIFA (фр. - Federation Internationale de Football Association).

У середньому, футбольна команда має 5,7 футболістів-«легіонерів», що означає, що іноземні гравці складають 21,4% членів команди. Якщо розглядати лише клуби, які виступають у конфедерації UEFA (англ. - Union of European Football Associations), то цей показник становить 26,0%. Це свідчить, що важливість іноземних гравців («легіонерів») у відповідних командах стає дедалі вищою. Відсоткове значення кількості хвилин, які

проведені футболістами-«легіонерами», становить 64,7% - у «Прем'єр-лізі» (Англія), 61% - у «Серії А» (Італія), 51,5% - у «Бундеслізі» (Німеччина), 39% - у «Ла Лізі» (Іспанія) та 37,3% - у «Лізі 1» (Франція) [70].

Стосовно цієї проблематики, проаналізовано взаємозв'язок між міграцією гравців і щорічним рейтингом національних команд кожної країни згідно зі світовим футбольним рейтингом (World Football Elo Rating) [69]. Дослідження, що опубліковане в журналі «Frontiers in Psychology» у 2019 році, базувалося на щорічному аналізі 243 країн за період з 1994 по 2018 роки. Показники міграційних процесів фіксували на підставі аналітичних даних кількості гравців-«легіонерів» з кожної країни, які виступали змаганнях «Великої П'ятірки»: «Прем'єр-ліга» (Англія), «Серія А» (Італія), «Бундесліга» (Німеччина), «Ла Ліга» (Іспанія) та «Ліга 1» (Франція). Результати експериментальних досліджень дозволили констатувати, що високі показники національної збірної у чемпіонаті Європи або світу є рушійним чинником міграційних процесів і змушують значну кількість гравців з цієї країни негайно переїхати до іншого змагання з більш високим футбольним рівнем національної ліги. Провідні футболісти досить швидко підписують контракти з найбільш заможними ТОП-клубами. Однак вплив, який характеризує виступи гравців, які є членами національної збірної, що емігрували до інших національних чемпіонатів, не містить високих показників. Позитивний вплив цих результативності гравців-«легіонерів» на позиції національної збірної у світовому футбольному рейтингу (World Football Elo Rating) підсумовується протягом 4 років після їх виїзду до іншої країни.

На підставі вищенаведеного констатуємо, що розвиток футболу пов'язаний з явищами глобалізації, що активно зростають. Міграція гравців і тренерів, футбольних фахівців стає провідним чинником і рушійним фактором розвитку футболу. Дані експериментальних досліджень вказують на те, що наявність гравців, які проходять спортивну підготовку у структурі «власних» футбольних клубів (футбольні школи, Академії), стає менш

важливим чинником. Проблемними питаннями при комплектації футбольних команд може бути поєднання обох стратегій: підтримка підготовки кваліфікованих гравців у структурі «власного» футбольного клубу і якісна робота селекційного підрозділу стосовно підсилення команди футболістами з інших клубів.

Позитивні чинники глобалізації спорту. Багато в чому глобалізація є корисною для спорту. Серед доказів відзначаємо поширення спорту у всьому світі: різноманітність походження спортсменів, які беруть участь у багатьох змаганнях у професійних лігах по всьому світу. Крім того, все більша кількість спортсменів бере участь у різноманітних видах спорту, часто перетинаючи деякі гендерні, релігійні межі та кліматичні бар'єри. Не бракує прикладів «сили» спорту, що об'єднує людей. Обговорення глобальної привабливості спорту та його сили свідчить, що вона перевищує межі, культуру, мову, стать, расу, релігію та соціально-економічний статус.

Акцентуючи увагу на перевагах глобалізації в процесі розвитку спорту, констатуємо, що футбол, як вид спорту № 1 має унікальну здатність долати розбіжності та скасувати національні перестороги. Співпраця, яка відбулася між двома країнами-господарями при організації фінальної частини Чемпіонату світу з футболу 2002 року є унікальною. Адже, окупація Південної Кореї Японією у період 1910-1945 років призвела до сильної напруженості у стосунках між двома країнами. Завдяки розвитку національного футболу, через 57 років, Південна Корея пройшла шлях від того, що не дозволила національній збірній Японії перетнути свої кордони для відбору на чемпіонат світу до спільного проведення турніру. Від початку на право проведення турніру претендували національні футбольні асоціації двох країн – Японії та Південної Кореї. У травні 1996 року, щоб не погіршувати напружені відносини між двома країнами, конгрес ФІФА прийняв рішення стосовно об'єднання заявок. Незважаючи на якісну організацію чемпіонату світу 2002 року, ФІФА заявив, про припинення практики проведення чемпіонатів світу у двох або більше країнах [61, 62].

Ще одним позитивним впливом глобалізації на футбол є міграція спортсменів. Вільний рух гравців у світовому футболі є, за сутністю, спортивною версією вільних комерційних відносин. Глобальний зв'язок через спорт і зростаюча присутність міжнародних спортсменів («легіонерів»), як правило, вітаються та є корисними. Розширений ринок молодих перспективних і талановитих футболістів також підвищує якість змагань національного рівня серед аматорів а, також, студентів при проведенні змагань між коледжами, академіями та університетами.

ФІФА відіграє значну соціальну роль у всьому світі, яка виходить далеко за межі футболу. Організація несе моральний обов'язок сприяти побудові кращого світу, а, також, надавати допомогу в гуманітарних операціях. Наприклад, програма «20 центрів на 2010 рік» – це офіційна кампанія при організації фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2010 року у Південній Африці. Її метою є досягнення позитивних соціальних змін за допомогою футболу шляхом створення двадцяти центрів «Футбол для надії» для закладів охорони здоров'я, освіти і спорту (футболу) в Африці. Такі центри вирішуватимуть місцеві соціальні проблеми, з якими стикаються молоді люди у неблагополучних районах, допомагаючи покращити стан освіти і охорони здоров'я. Програма «20 центрів на 2010 рік» сприятиме соціальному розвитку через футбол ще довго після останнього свистка Чемпіонату світу з футболу 2010 року, залишаючи відчутний соціальний і матеріальний спадок для Африки [74].

Як в кожній сфері, процес глобалізації по-різному впливає і на процес спортивної підготовки у сучасному футболі. В якості характерних особливостей позитивного впливу чинників глобалізації на управління підготовкою спортсменів у футболі є такі [63, 64]:

- підвищення рівня підготовленості та спортивної майстерності футболістів унаслідок підсилення природної конкуренції на клубному рівні в процесі їх міграції в клуби і команди провідних національних ліг (чемпіонатів);

- отримання можливості висококваліфікованими футболістами право участі в офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонати світу, Європи, турніри Олімпійських Ігор) через прискорену зміну громадянства, так звану «натуралізацію» спортсменів;

- підвищення рівня спортивної конкуренції на офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонати Європи, світу, турніри Олімпійських Ігор) у яких, за рахунок глобальних чинників, приймають участь провідні футболісти високої кваліфікації. Раніше, участь у змаганнях брали, виключно, представники конкретної країни, де рівень розвитку футболу перебуває на посередньому рівні;

- отримання можливості провідними футболістами за, відносно, нетривалий термін професійної кар'єри, за рахунок спортивної діяльності, істотно підвищити рівень умов життя своєї родини, отримати достойну фінансову винагороду за власні вміння та спортивні досягнення;

- підвищення зацікавленості до футболу, шляхом підвищення якісної конкуренції, звернення уваги глядачів і вболівальників, підвищення рейтингів телевізійних трансляцій;

- підвищення рівня популярності провідних футболістів. Сформовані телебаченням зірки світового футболу заохочують до самостійних занять футболом, гармонійного розвитку особистості, формування здорового способу життя.

В процесі аналізу наукової та методичної літератури узагальнено та систематизовано і негативні чинники впливу глобалізації на розвиток сучасного футболу. До негативних наслідків глобалізації спорту можна віднести такі чинники:

- зменшення емоційно сильного та духовного поняття «патріотизм» і гордість за футбольний клуб (країну);

- зменшення психологічного компоненту: вболівальник спрямований на поділ радощів від перемог «своїх» і разом зі «своїми» футболістами – на співчуття при невдачах у спорті. Через це футбольні клуби втрачають

глядацьку аудиторію на регіональному і місцевому рівнях, а кваліфікованим футболістам доводиться змагатись при напівпустих трибунах через істотне зниження глядацької зацікавленості;

- менеджмент і власники футбольного клубу, в якості продукту, отримують самовіддачу конкретного футболіста, яка мотивована відповідним грошовим еквівалентом, хоча саме психологічний чинник є домінуючим;

- неконтрольована селекція футболістів породжує певний дисбаланс у складі команд, знижується рівень загальнокомандної підготовленості. Застосування нераціональних тактичних схем ведення гри, зміна загальнокомандної тактики під інших виконавців призводить до зниження спортивних результатів, зниження якості гри, зменшення глядацької зацікавленості та сприяє подальшій міграції кваліфікованих футболістів;

- можливість придбання досвідченого і добре підготовленого футболіста істотно зменшує необхідність підготовки власного якісного резерву. Це призводить до розладу окремих ланок у системі багаторічної підготовки футболістів, сприяє міграції талановитих тренерів у пошуку кращих умов роботи в дитячо-юнацькому футболі;

- концентрація висококваліфікованих футболістів у провідних лігах і «заможних» футбольних клубах призводить до штучного підсилення ліг і, тим самим, провокує футболістів до зміни клубів а, іноді, громадянства для отримання можливості якісної змагальної практики і відповідного фінансового еквіваленту за контрактом;

- концентрація висококваліфікованих футболістів у провідних клубах, лігах і національних чемпіонатах, автоматично, призводить до зниження спортивного рівня в інших. В свою чергу, це є рушійним механізмом стосовно зниження рівня конкуренції та занепаду футболу в країні взагалі (рис.1.3).

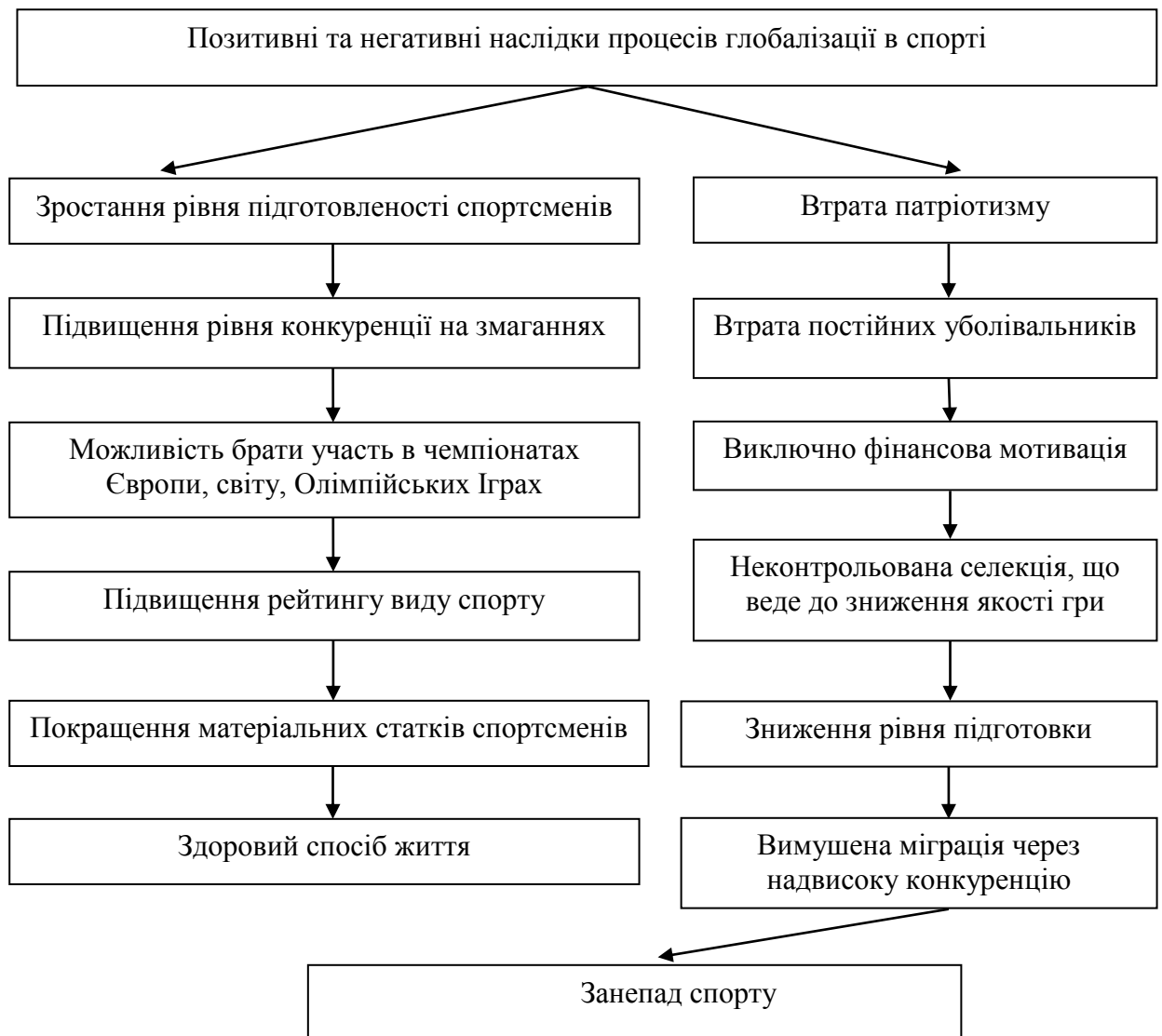

Рисунок 1.3. Чинники впливу глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень [6]

Таким чином, під загальною тенденцією глобалізації сучасного футболу розуміють міжнародну міграцію, яка пояснюється бажанням покращення умов життя, тренування, можливістю участі в офіційних міжнародних змаганнях або набуття змагального досвіду відповідного рівня. Отже, теорія і методика спортивної підготовки є домінуючою в розвитку сучасного футболу, а його соціальний статус вимірюватиметься не тільки глядацькою зацікавленістю, а й відрахуваннями за телевізійні трансляції та гонорами провідних футболістів, тренерів і фахівців.

1.2. Характеристика процесу підготовки в сучасному футболі з урахуванням впливу чинників міграції.

Вид спорту №1 у світі – футбол вперше отримав сучасну назву не при офіційному визнанні гри, а при її забороні. В 1349 г. король Англії Едуард III в спеціальному наказі звернув увагу шерифів Лондона на те, що корисна для молоді стрільба з лука відійшла на другий план через різного роду некорисні заняття іграми схожими на футбол [59, 60].

В програмі Олімпійських ігор футбол дебютував в 1900 році в Парижі. Але найбільш популярними в футболі є чемпіонати світу, які збирають численні армії вболівальників у екранів телевізійних приймачів і на стадіонах [36, 72, 73]. Значущими є континентальні турніри на рівні національних збірних (чемпіонати Європи) і клубних команд – Ліга Європи, Ліга чемпіонів УЄФА.

Приємно відзначити, що саме у футболі досить вагомими є здобутки українських спортсменів і тренерів. На чемпіонаті Європи 1988 року збірна СРСР під керівництвом видатного українського тренера В. Лобановського виборола срібні медалі. В складі команди провідну роль відігравали футболісти українських футбольних клубів – «Динамо» (Київ) і «Дніпро» (Дніпропетровськ). Найбільш титулований український футбольний клуб «Динамо» (Київ) під орудою В. Лобановського двічі виборював Кубок Кубків (1975, 1986) і одного разу Суперкубок УЄФА (1975) [2, 3]. В сезоні 2009 року переможцем турніру Ліги Європи УЄФА став футбольний клуб «Шахтар» (Донецьк). У 2014 році до фіналу цього престижного турніру пробився футбольний клуб «Дніпро» (Дніпропетровськ), але, на жаль, поступився «Севільї» (Севілья, Іспанія) – 2:3.

Європейське визнання отримали і кращі українські футболісти – Олег Блохін, Ігор Беланов, Андрій Шевченко визнавались кращими футболістами Європи з присудженням призу «Золотий м'яч УЄФА» [8].

Враховуючи вагомі заслуги нашої країни стосовно розвитку та популяризації футболу УЄФА надала право проведення фінального турніру чемпіонату Європи 2012 року Україні та Польщі. Фінальний матч пройшов на центральній спортивній арені України – НСК «Олімпійський» [9].

Стан розвитку сучасного футболу свідчить про істотний вплив міграційних процесів на систему багаторічної підготовки футболістів [48, 51, 55, 56]. На етапах початкової та попередньої базової підготовки сьогодні буденними є прямі екстраполяції системи підготовки висококваліфікованих спортсменів, застосування високоспеціалізованих засобів і методів спортивного тренування в підготовку юних футболістів, що призводить до негативних явищ у роботі з юними спортсменами. Надмірна інтенсифікація у підготовці призводить до збільшення спортивного травматизму, передчасного вичерпання функціональних систем організму та зниження результативних показників змагальної діяльності перспективних футболістів. Отже, штучне підвищення рівня спортивної підготовленості молодих талановитих футболістів з метою потрапляння до відомих дитячо-юнацьких спортивних шкіл або футбольних Академій є негативним фактором, що детермінує потенційний рівень підготовленості та змагальної діяльності.

Етапи спеціалізованої базової підготовки і підготовки до вищих спортивних досягнень характеризуються прискореним фізичним розвитком організму футболістів. Акценти в системі підготовки і змагальній діяльності, тільки на перемогу, штучно збільшують важливість рівня фізичної підготовленості в юнацькому віці. Це призводить до недоліків в інших видах спортивної підготовленості, в першу чергу, це стосується техніко-тактичної та морально-психологічної. Також значущою на даних етапах багаторічного вдосконалення є індивідуалізація підготовки футболістів, яка спрямована на розвиток провідних і корекцію відстаючих сторін підготовленості. Чинники глобалізації, що пов'язані з міграцією молодих талановитих спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки вимагають наявності певного рівня майстерності від молодих спортсменів, які за рівнем фізичного

розвитку ще не здатні до стабільних проявів такого рівня майстерності. Внаслідок цього, губляться молоді талановиті футболісти, які мають високі перспективи спортивного вдосконалення, але не витримують поточної конкуренції спортсменам, які вже знаходяться на максимумі свого фізичного розвитку та антропометричних характеристик.

Найбільшого впливу чинників глобалізації зазнають футболісти, які проходять спортивну підготовку на етапах максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження рівня спортивних досягнень. Це природно, саме, у цьому віковому діапазоні, футболісти беруть участь у головних змаганнях своєї професійної кар'єри.

Наші узагальнення [11], які підтверджується численними дослідженнями науковців галузі олімпійського і професійного спорту [4, 7, 15, 27], свідчать, що змагальна практика висококваліфікованих футболістів і наявні ґрунтовні теоретичні та методичні знання, на жаль, не трансформуються у високий змагальний результат. Головною причиною такого стану на етапах максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження рівня спортивних досягнень є наявність неадекватних кількісних показників змагальної практики відповідного рівня у кваліфікованих футболістів. Це характеризується близькою до максимальних показників змагальної практики у провідних футболістів на рівні клубних і збірних команд (чемпіонат і Кубок країни, європейські кубкові турніри, чемпіонати світу, Європи, Олімпійські Ігри, тощо). В цей же час інші кваліфіковані футболісти мають, досить, обмежені показники змагальної практики найвищого міжнародного і національного рівнів, унаслідок потрапляння до «лави запасних». Це призводить до зниження показників спортивної майстерності конкретних гравців і незбалансованості інтегральної підготовленості футбольної команди в цілому [19, 20, 22].

Поточний стан проблемних питань вимагає проведення наукових досліджень, які спрямовані на визначення найбільш раціональних підходів до побудови системи підготовки кваліфікованих футболістів на етапах

максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження рівня спортивних досягнень в умовах високого рівня конкуренції на офіційних міжнародних і національних змаганнях, професіоналізації сучасного футболу, що обумовлює необхідність використання індивідуальних підходів в поєднанні з удосконаленням групових і командних техніко-тактичних дій та їх комбінаторних поєднань [16, 17, 18].

Глобальні чинники впливу на спорт вищих досягнень вимагають суттєвої корекції традиційних систем підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних міжнародних змагань найвищого рівня: чемпіонатів Європи, світу, Олімпійський Ігор, тощо. На особливу увагу дослідників заслуговує побудова процесу підготовки кваліфікованих футболістів в умовах міграції та концентрації спортсменів у національних футбольних лігах [34, 35, 37, 38, 39].

По-перше, мова йде про принципово інші підходи до комплектації команди. Фахівці зазначають [46, 47, 53, 67], що успішний виступ національної збірної команди України з футболу у відбірковому турнірі чемпіонату Європи 2020 року, багато в чому пов'язаний із запрошенням на посаду асистентів головного тренера Андрія Шевченка відомих італійських фахівців Андреа Малдера, Мауро Тассотті, Андреа Аззаліна. Крім вищезазначеного, слід відзначити, що Українська Асоціація Футболу змогла забезпечити високий фінансовий рівень підтримки підготовки до змагань (навчально-тренувальні збори) і матеріального стимулювання гравців. Комплекс цих чинників зіграв вирішальну роль у вдалому виступі національної збірної команди України у відбірковому турнірі чемпіонату Європи 2020 року (табл.1.1).

Іншим фактором, є можливість інтеграції навчально-тренувальної діяльності кандидатів до лав національної збірної команди на рівні клубу та національної збірної команди з метою вдосконалення підготовки.

Таблиця 1.1.

Показники результативності змагального процесу футболістів національної збірної України у відбірковому турнірі чемпіонату Європи 2020 року, n=20

Місце	Результативно-значущі показники змагального процесу						
	команда	ігри	виграші	нічії	поразки	різниця	очки
1	Україна	8	6	2	0	17-4	20
2	Португалія	8	5	2	1	22-6	17
3	Сербія	8	4	2	2	17-17	14
4	Люксембург	8	1	1	6	7-16	4
5	Литва	8	0	1	7	5-25	1

В якості прикладу, можна навести фінальний турнір чемпіонату Європи з футболу 1992 року. Збірна Югославії, що потрапила до фінальної частини чемпіонату за спортивним принципом, була знята з турніру перед самим початком через політичні санкції проти цієї країни внаслідок військового конфлікту на Балканах. Збірна Данії, що замінила Югославію, виграла чемпіонат, обігравши в фіналі Німеччину з рахунком – 2:0. Науковці та фахівці зазначали [26, 50, 52], що чинниками феноменально успішного виступу футболістів збірної Данії в фінальному турнірі чемпіонату Європи 2002 року були такі:

- відсутність психологічного та соціального тиску на гравців. Футболісти збірної Данії отримали право участі в фінальному турнірі, практично, в останній момент. Про тривалу якісну підготовку не було мови, тож спортсмени розуміли, що в разі невдалого виступу їх не будуть критикувати;

- наявність високого рівня мотивації та фізичних кондицій після відновлення. Футболісти збірної Данії розпочали підготовку до турніру значно пізніше за інші команди, що дозволило їм підійти до початку турніру менш стомленими фізично та психологічно. Це також позитивно відзначилося на емоційному стані футболістів;

- інтеграція індивідуальної підготовки футболістів на клубному рівні в

загальнокомандну підготовленість національної збірної команди Данії. Значна кількість футболістів представляла провідні датські клуби (ФК «Брондбю» («Brøndbyernes Idrætsforening»), ФК «Копенгаген» (Football Club København)), що значно полегшило проблеми налагодження ігрових зв'язків при організації атакуючих і захисних взаємодій. Крім того, футболісти-лідери, які виступали в провідних європейських чемпіонатах (Ф. Поульсен (Flemming Povlsen) – «Борусія» (Дортмунд), Німеччина; Б. Лаудруп (Brian Laudrup) – «Баварія» (Мюнхен), Німеччина), були в своїх командах на провідних ролях, мали високі показники офіційної змагальної практики і високий рівень спортивної підготовленості.

Фахівці відзначають [65, 71], що саме комплекс вищезазначених чинників зробив можливим феноменально успішний виступ футболістів збірної Данії в фінальному турнірі чемпіонату Європи 1992 року. На рис. 1.4 наведено показники європейського рейтингу збірної Данії з футболу за період з 1993 по 2010 роки (після успішного виступу у фінальному турнірі на чемпіонаті Європи 1992 року), який свідчить, що пік найбільш вдалих виступів припав на 1993-1997 роки.

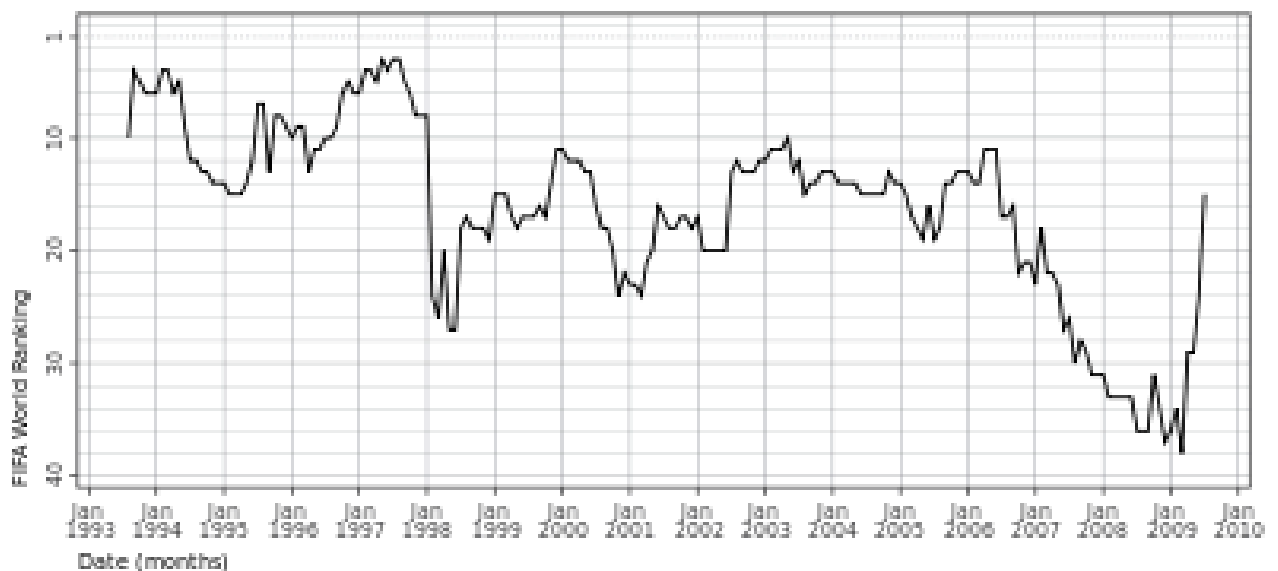

Рисунок 1.4. Показники європейського рейтингу національної збірної команди Данії з футболу за період 1993-2010 роки [75]

Наведені на рис. 1.4. показники свідчать, що міграційні процеси мають

значний вплив на процеси підготовки і характеристики змагальної діяльності кваліфікованих футболістів. У свою чергу, це вимагає врахування цих особливостей у процесі багаторічної підготовки і їх подальшої інтеграції у змагальну практику кваліфікованих футболістів. Показники рейтингу, у даному контексті є інтегральним чинником загальнокомандної ефективності та результативності процесів підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у футболі.

1.3. Передумови формування концепції розвитку футболу в Україні з урахуванням процесів міграції спортсменів.

Сучасний стан розвитку футболу свідчить, що цей вид спорту є однією з найбільш популярних у світі. На сьогодні склалася структура їх управління, яка передбачає надання повноважень з питань розвитку футболу міжнародним або міжрегіональним федераціям (асоціаціям) – FIFA або UEFA, які є громадськими організаціями, що незалежні від органів державного управління та місцевого самоврядування. На національному рівні створені футбольні асоціації – УАФ (Українська Асоціація Футболу), яка складається з обласних осередків, дитячо-юнацьких, аматорських, ветеранських, професійних ліг та ін. Робота Української Асоціації Футболу здійснюється згідно за Угодою з центральним органом виконавчої влади країни (Кабінетом Міністрів України, Міністерством молоді та спорту, Міністерством освіти і науки України) стосовно розвитку футболу в країні. Отже констатуємо, що розвиток футболу в Україні здійснюється громадськими організаціями (національною та обласними федераціями футболу, дитячо-юнацькими, аматорськими, ветеранськими, професійними лігами та іншими організаціями, які опікуються розвитком футболу), органами виконавчої влади – департаментами (управліннями) з питань молоді та спорту районного, міського, обласного рівнів і меценатами [10, 14, 25]. Виходячи з цього, теоретичне визначення передумов розвитку футболу в

Україні ґрунтується на саме на цих трьох складових.

Такий стан речей створює необхідні передумови для ефективного розвитку футболу в Україні внаслідок того, що в процесі розвитку виду спорту задіяні практично всі наявні складові: громадські, державні та приватні.

На підставі вищевикладеного обґрунтовані методологічні та теоретико-методичні передумови розвитку футболу та визначено рівні їх практичної реалізації, що включають такі компоненти (рис.1.5.).

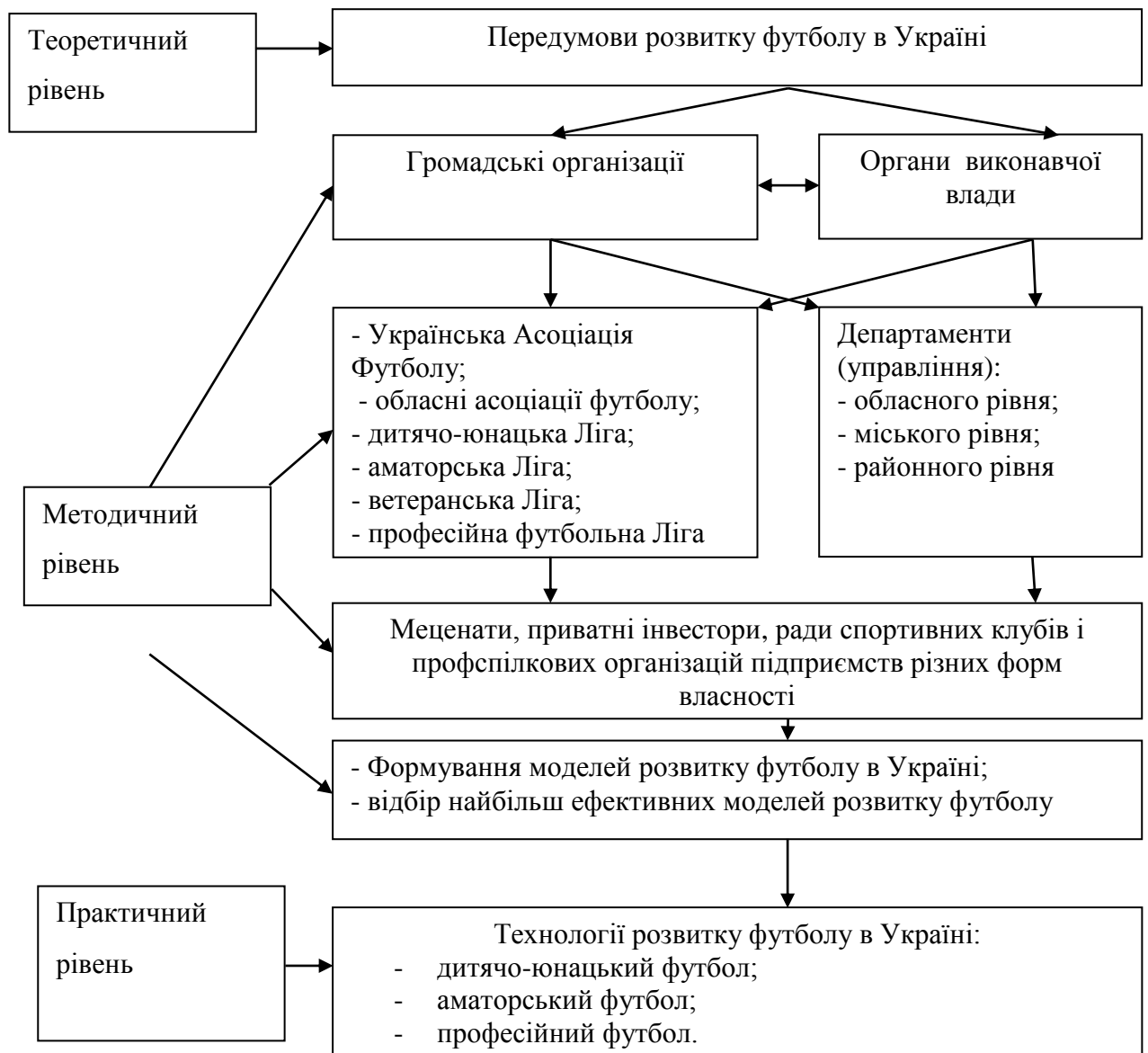

Рисунок 1.5. Узагальнена схема розвитку футболу в Україні

Отже, наявна система функціонування футболу в Україні передбачає

формування необхідних передумов його розвитку на рівнях громадянського суспільства, державних установ, органів місцевого самоврядування, меценатів і приватних спонсорів.

У процесі реалізації зазначених передумов розвитку футболу чільне місце посідають аналітико-синтетичні підходи. На дитячо-юнацькому рівні провідну роль в процесі розвитку футболу відіграють державні органи виконавчої влади (обласні, міські та районні департаменти і управління з питань молоді та спорту), органи місцевого самоврядування і асоціації з футболу обласного, міського та районного рівнів, які опікуються наступним колом питань:

- організацією та проведенням дитячо-юнацьких турнірів;
- фінансуванням роботи дитячо-юнацьких спортивних закладів – дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, училищ олімпійського резерву, спортивних шкіл-інтернатів, шкіл вищої спортивної майстерності, тощо;
- розробкою, впровадженням, фінансуванням національних і регіональних програм розвитку футболу (дитячо-юнацький рівень);
- розробкою і впровадженням програм підготовки з футболу для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, училищ олімпійського резерву, спортивних шкіл-інтернатів, шкіл вищої спортивної майстерності та ін.

На аматорському рівні розвитку футболу провідну роль відіграють асоціації з футболу обласного, міського та районного рівнів, спортивні клуби і профспілкові організації підприємств різної форми власності, меценати і приватні спонсори [21, 33], які опікуються наступним колом питань:

- організацією та проведенням аматорських турнірів з футболу – чемпіонат району, міста, області, тощо;
- фінансуванням діяльності аматорських спортивних закладів – футбольних клубів, аматорської футбольної ліги, тощо;
- розробкою і впровадженням програм підготовки з футболу для

аматорських спортивних клубів.

На професійному рівні провідну роль у розвитку футболу відіграють асоціації з футболу національного та обласного рівнів, національна професійна футбольна ліга, професійні спортивні клуби і профспілкові організації підприємств різної форми власності, меценати і приватні спонсори, які опікуються наступним колом питань:

- організацією та проведенням професійних турнірів з футболу – чемпіонатів (Прем'єр-Ліга, Професійна Футбольна Ліга) і Кубка України, турнірів національного і міжнародного рівнів, забезпечення участі національних збірних команд України різних вікових груп і статі у чемпіонатах Європи, світу, Лізі Націй, забезпечення участі провідних українських футбольних клубів у турнірах Ліги чемпіонів УЄФА і Ліги Європи УЄФА, тощо;

- фінансуванням діяльності професійних спортивних закладів – професійних футбольних клубів, Прем'єр-Ліги, Професійної Футбольної Ліги України, національних збірних команд України;

- розробкою і впровадженням програм підготовки з футболу для професійних спортивних клубів, наукових досліджень (Науково-методична рада Української Асоціації Футболу) і сучасних технологій підготовки кваліфікованих футболістів.

Вирішенням проблем розвитку футболу на різних рівнях його функціонування в Україні (дитячо-юнацькому, аматорському, професійному) опікуються державні органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадські організації, меценати і приватні спонсори. На кожному з рівнів розвитку футболу в Україні спостерігається наступне:

- (дитячо-юнацький рівень): провідну роль відіграє діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування. Більшість дитячо-юнацьких спортивних закладів, які займаються розвитком футболу підпорядковані виконавчим органам державної влади – Міністерству освіти і науки, Міністерству молоді та спорту, місцевого самоврядування – обласним,

міським і районним радам;

- (аматорський рівень): на розвиток футболу більш значним є вплив спортивних клубів і первинних профспілкових організацій підприємств різних форм власності;

- (професійний рівень) на розвиток футболу найбільш значущим є вплив меценатів і приватних спонсорів, які розглядають футбол з точки зору комерційних відносин, які здатні приносити прибуток.

Зазначені передумови і поточний стан речей дозволяє впритул наблизитися до формування концепції розвитку футболу в Україні в сучасних умовах, які характеризуються значним впливом міграційних процесів як складової глобалізації спорту вищих досягнень.

Український футбол має традиції та можливості, які сприяють вирішенню низки важливих соціальних і економічних питань, зокрема, консолідації суспільства, формування патріотизму, створення позитивного іміджу країни у європейському та світовому співтоваристві завдяки успіхам українських футболістів на офіційних міжнародних змаганнях; залучення широких верств населення до практичних занять футболом.

Природний, ресурсний, історичний і культурний потенціал України в поєднанні з географічним розташуванням (один з Центрів Європи) є достатньо вагомою передумовою для розвитку спортивної інфраструктури регіонів, зокрема будівельної, транспортної тощо, що дає можливість залучити приватні та державні інвестиції до реалізації інфраструктурних проектів у рамках розвитку футболу [9, 14].

Тому потребує нагального розв'язання проблема розвитку футболу стосовно підготовки відповідної інфраструктури з метою приведення її до європейських і світових стандартів.

Проблеми розвитку футболу залишаються актуальними для України і стосуються необхідності вирішення і контролю таких питань [40, 41, 42, 43]:

- відсутність системної роботи з боку держави, громадянського суспільства, меценатів і приватних спонсорів щодо підтримки футболу та невідповідність наявної інфраструктури європейським і світовим стандартам;

- створення сучасної інфраструктури для розвитку дитячо-юнацького футболу в ДЮСШ, СДЮШОР, ШІСП, УФК та ін.;

- відновлення масових аматорських турнірів регіонального рівня: чемпіонат району, міста, області. Особливої уваги потребує створення і функціонування аматорських футбольних команд виробничих підприємств, закладів вищої освіти, добровільних спортивних товариств, комерційних організацій, тощо;

- підвищення спортивного рівня офіційних національних змагань (Прем'єр-Ліга, Професійна Футбольна Ліга) і Кубка України за рахунок підвищення спортивної майстерності українських футболістів і запрошення висококваліфікованих гравців – «легіонерів» і «натуралізованих» спортсменів.

Також стосовно розвитку українського футболу нагальними є такі питання:

- невідповідність наявної інфраструктури для занять футболом європейським і світовим стандартам;

- недосконалість системи централізованої підготовки національних збірних команд, недостатній рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення;

- низька ефективність залучення коштів і ресурсів громадських організацій, спонсорів і меценатів, недостатній загальний обсяг інвестиційного забезпечення;

- низький рівень ресурсного забезпечення (дитячо-юнацький і резервний футбол);

- низький рівень залучення різних верств населення, у тому числі осіб з інвалідністю, з ураженнями органів зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших груп населення, до занять аматорським футболом.

Комплексне розв'язання цих проблем сприяє розвитку футболу, пропаганді здорового способу життя, збільшенню кількості вітчизняних і зарубіжних уболівальників (туристів) як чинники розвитку молодіжної субкультури, позиціонування України як європейської держави, організації та проведенню в Україні офіційних міжнародних змагань (чемпіонатів Європи UEFA, світу FIFA, тощо).

Питання, що пов'язані з підвищенням спортивної майстерності українських футболістів і запрошенням провідних футболістів – «легіонерів» ґрунтуються на підвищенні педагогічної майстерності фахівців з футболу на базі створення в національних асоціаціях Центрів ліцензування і підвищення кваліфікації тренерів, проведенні науково-практичних і методичних семінарів, створенні комплексних наукових груп для впровадження засобів наукового і методичного забезпечення національних збірних команд України різних вікових груп і професійних футбольних клубів. Також значущими є питання фінансового стимулювання і матеріально-технічного забезпечення тренувальної діяльності.

Розвиток аматорського футболу на рівні дитячо-юнацьких і аматорських команд в Україні дає можливість постійної ресурсної підтримки кращих професійних команд і національних збірних команд різних вікових груп.

Іншим значущим чинником розвитку футболу є проведення в Україні фінальних турнірів офіційних міжнародних змагань, які дають необхідний поштовх для вдосконалення матеріально-технічної бази і інших чинників. Україна і Польща вибороли спільне право на проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, що сприяло вдосконаленню спортивної, транспортної інфраструктури, розміщенню уболівальників, розвитку багатьох споріднених видів спорту (футзалу, пляжного і ветеранського футболу) [9, 12, 13, 44, 45].

2 ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Завдання дослідження

Мета роботи – удосконалення підготовки футболістів різної кваліфікації на основі врахування чинників міграції для підвищення ефективності змагальної діяльності.

Відповідно до поставленої мети нами були визначені наступні завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз даних науково-методичної літератури з питань удосконалення підготовки футболістів різної кваліфікації на основі врахування чинників міграції.
2. Визначити особливості міграції у процесі розвитку футболу в Україні.
3. Оцінити вплив міграційних процесів на вдосконалення тренувального процесу і змагальної діяльності футболістів різного віку і кваліфікації.

2.2 Методи дослідження

1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел.
2. Педагогічні спостереження.
3. Теоретичне моделювання.
4. Педагогічний експеримент.
5. Методи математичної статистики.

Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел. Реалізація даного методу здійснювалися шляхом вивчення, аналізу і узагальнення даних літератури, мережі «Internet». Також вивчений досвід національної та закордонної систем підготовки спортсменів в глобальних

умовах. Порівняльний аналіз отриманих даних дозволив констатувати наявність поглядів, підходів, сучасних уявлень національних і закордонних авторів з проблемних питань удосконалення тренувального процесу і підвищення ефективності змагальної діяльності футболістів на підставі врахування чинників міграції.

На основі педагогічного аналізу, узагальнення літературних джерел і практичного досвіду роботи фахівців з розвитку футболу були визначені структурні компоненти дослідження - об'єкт, суб'єкт, мета і завдання дослідження, висновки і практичні рекомендації.

Педагогічні спостереження використовувались у якості методу, за допомогою якого здійснювалося цілеспрямоване сприйняття тренувальної та змагальної діяльності футболістів з метою визначення одержання їх конкретних характеристик. Педагогічні спостереження мали пасивний характер, не впливали на досліджувані процеси і відрізнялися наявністю реєстрації показників спостереження.

Методи теоретичного моделювання широко використовується в сучасних наукових дослідженнях стосовно систематизації складових розвитку видів спорту в межах реалізації методології комплексних аналітико-синтетичних підходів.

За допомогою методу теоретичного моделювання відтворено моделі розвитку футболу в Україні на різних рівнях його функціонування: дитячо-юнацькому, аматорському, професійному з урахуванням факторів міграції футболістів.

Достовірність отриманих модельних даних стосовно визначення шляхів розвитку футболу в Україні ґрунтується на перевірці вірогідності моделі: визначенні поточного стану того, що теоретична модель або виконувана імітація достатньо точно відображують деталізований концептуальний опис рівня інтегральної підготовленості футболістів або їх змагальні показники.

Педагогічний експеримент констатувальної спрямованості застосовувався для вивчення впливу показників міграції на ефективність підготовки і змагальної діяльності футболістів різного віку та класифікації. У процесі проведення експериментальних досліджень вивчено можливості корекції показників змагальної діяльності та їх інтеграції у процеси підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів (на прикладі національних збірних команд України різних вікових груп (U-17, U-19)).

Математико-статистичний аналіз експериментальних показників розвитку футболу в Україні здійснено за допомогою інтегрованих статистичних і графічних пакетів «MS Excel-7», «Statistica-9.0», «SPSS. 12 version», які широко використовуються в сфері фізичної культури та спорту В.М. Костюкевич, В.І. Воронова, О.А. Шинкарук, О.В. Борисова; 2016 [23]. При обробці результатів дослідження обчислювалися наступні характеристики: середнє арифметичне – \bar{x} . За абсолютний показник варіації ознак, який детермінує величини і характер варіації, використано стандартне відхилення – S і стандартна помилка – m . Достовірність відмінностей статистичних даних визначалася за t -критерієм Стьюдента, ($p > 0,05$). Окремі результати отримано на більш високому рівні значущості $p = 0,01$.

2.3. Організація дослідження

Експериментальні дослідження проведено на базі кафедри фізичної культури і спорту факультету фізичного виховання ДВНЗ «Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України і ГС «Запорізька обласна асоціація футболу» з 2019 по 2020 рік протягом трьох етапів.

На першому етапі роботи (2019 р.) вивчено понад 50 літературних джерел стосовно актуальності та своєчасності визначення шляхів розвитку

футболу в Україні з урахуванням впливу міграційних процесів. Обґрунтовано тему і завдання дослідження, сформульовано структурні компоненти, підібрано відповідні методи дослідження, сформульовано висновки і практичні рекомендації.

На другому етапі (2019-2020 рр.) проведено педагогічний експеримент констатувальної спрямованості для вивчення впливу міграційних процесів в українському футболі (на прикладі команд Прем'єр-Ліги) з метою визначення найбільш ефективних методик підготовки і їх подальшої інтеграції в систему багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів. За матеріалами офіційних сайтів дванадцяти футбольних команд української Прем'єр-ліги проаналізовано громадянство 312 спортсменів, які є футболістами-професіоналами і були заявлені для участі в змаганнях станом на 15.11.2018 року. Також проаналізовано показники змагального процесу 258 футболістів-«легіонерів», які виступали в Прем'єр-Лізі України у 2014-2019 рр. і 528 кваліфікованих футболістів – учасників фінального турніру чемпіонату Європи 2016 року.

В процесі отримання експериментальних показників отримані дві групи даних: футболістів, які є «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами і футболістів з первісним українським громадянством. Протягом педагогічного експерименту констатувальної спрямованості проаналізовано наступні показники: поточне місце в турнірній таблиці української Прем'єр-ліги станом на 15.11.2018 року; кількість набраних очок; усереднена загальнокомандна результативність; індивідуальна результативність футболістів-«легіонерами»; індивідуальна результативність «натуралізованих» футболістів і футболістів з первісним українським громадянством.

На четвертому етапі (2020 р.) проаналізовано, узагальнено, систематизовано й описано дані експериментальних досліджень, сформульовано висновки і практичні рекомендації, результати експериментальних досліджень оформлено у вигляді дипломного проекту.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Теоретична модель розвитку футболу в Україні з урахуванням міграції спортсменів.

Детальне вивчення проблем впливу процесів міграції на розвиток футболу в Україні неможливе без акцентування уваги дослідників на процесах особливостях міграції футболістів і їх концентрації в провідних футбольних Академіях Європи і світу. Дослідники наголошують, що ці процеси поділяються на такі складові [11, 46, 47]:

- міграція батьків юних футболістів з метою пошуку більш високооплачуваної роботи і кращих умов життя за межі країни. В подальшому родини у цілому (або її окремі члени) мають змогу отримати можливість офіційного працевлаштування, отримання громадянства. Діти, які народжені у цих родинах, є вже громадянами країни, яка була кінцевою метою міграції. В умовах адаптації до іншого громадського суспільства, значна кількість дітей, батьки яких є мігрантами, має змогу активно реалізувати себе саме в футболі – виді спорту № 1. Наочним прикладом такого стану речей є наявність великої кількості висококваліфікованих футболістів, родини яких мігрували до країн Європейського Союзу (Франція, Нідерланди, Бельгія, Німеччина), які в процесі багаторічної підготовки стали світовими спортивними зірками - Месут Озил (нем. Mesut Özil, Туреччина) – «Арсенал» (Лондон, Англія) і національна збірна Німеччини; Поль Погба (фр. Paul Labile Pogba, Гвінея) - «Манчестер Юнайтед» (Манчестер, Англія) і національна збірна Франції; Вирджил Вай Дейк (нід. - Virgil van Dijk, Суринам) - «Ліверпуль» (Ліверпуль, Англія) і національна збірна Нідерландів.

- міграція футболістів у дитячо-юнацькому віці з метою отримання можливості тренування у кращих європейських і світових Академіях футболу. Наслідком міграції футболістів у дитячо-юнацькому віці є концентрація перспективних спортсменів у кращих європейських і світових

футбольних Академіях, що є додатковою складовою ефективності процесу підготовки. Концентрація перспективних футболістів призводить до підвищення рівня конкуренції в групах підготовки, ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності. Прикладом такої ситуації є міграція перспективних юних футболістів із Суринаму у дитячо-юнацькому віці до футбольної Академії «Аякс» (Амстердам, Нідерланди): Рууд Гулліт (Ruud Gullit), Франк Райкард (Franklin Edmundo Rijkaard), Кларенс Зеєдорф (Clarence Seedorf) та ін.

- міграція висококваліфікованих футболістів з метою виступів у найбільш рейтингових футбольних лігах або чемпіонатах. Наслідком такої міграції є значна концентрація футболістів світового рівня в провідних футбольних лігах: «Прем'єр-ліга» (Англія), «Серія А» (Італія), «Бундесліга» (Німеччина), «Ла Ліга» (Іспанія) та «Ліга 1» (Франція). Це сприяє надзвичайно видовищному проведенню змагань, що, в свою чергу, вимагає оптимізації тренувальної та змагальної діяльності провідних футболістів. Крім цього, високий рівень майстерності футболістів, які виступають в цих лігах, викликає зацікавленість спонсорів, рекламних агенцій, телевізійних каналів та інших представників бізнесу, ділових кіл і громадськості, що сприяє постійному підвищенню гонорарів провідних футболістів, рівня спортивної конкуренції та отримання високих прибутків від проведення змагань.

Ці складові становлять основу, характеризують переважну більшість ситуацій, які пов'язані з міграцією кваліфікованих футболістів. Детальне вивчення цих складових створює передумови до формування теоретичної моделі розвитку футболу в Україні в умовах впливу процесів міграції футболістів та їх концентрації в кращих європейських і світових футбольних Академіях, футбольних Лігах (чемпіонатах).

В основу розробки і формування теоретичної моделі розвитку футболу в Україні з урахуванням впливу міграції покладено чинники, що схематично зображені на рис. 3.1 [10, 24, 28].

Рисунок. 3.1. Складові теоретичної моделі розвитку футболу в Україні на підставі врахування впливу міграційних процесів

Отже, вищезазначене свідчить, що в процесі моделювання системи розвитку футболу, істотний вплив на процеси розробки і формування його теоретичної моделі мають міграційні процеси. Зокрема це стосується показників, які можна умовно поділити на кілька груп:

- показники розвитку футболу, що тісно пов'язані з чинниками економічного характеру (показниками внутрішнього валового продукту в країні на одну особу населення, цільовими частками в бюджеті країни, обласних, міських і районних бюджетів);

- демографічні показники (загальна кількість населення, кількість спортсменів, які займаються футболом на аматорському та професійному рівнях та ін.), які мають безпосередній вплив на процеси спортивної орієнтації та відбору;

- наявність (або відсутність) державних програм розвитку футболу, відповідної законодавчої бази стосовно їх практичної реалізації;

- наявність і функціонування громадських органів управління, що опікуються розвитком футболу – асоціацій міського, обласного та національного рівнів;

- наявність відповідної інфраструктури: спортивної, матеріально-технічної, транспортної, зв'язку та ін.;

- наявність (або відсутність) відповідного науково-методичного, медичного та інноваційного забезпечення.

Отже, констатуємо, що в процесі створення теоретичної моделі розвитку футболу з урахуванням впливу чинників міграції спортсменів наявні взаємопов'язані складові, що істотною мірою детермінують успішність і результативність виступів на офіційних міжнародних змаганнях (чемпіонатах Європи, світу, Лізі Націй, Лізі чемпіонів УЄФА, Лізі Європи УЄФА, Олімпійських Іграх). З процесами міграції футболістів тісно пов'язані економічні чинники – показники внутрішнього валового продукту, цільові частки в бюджеті країни, обласних, міських і районних бюджетах. Високі економічні показники свідчать про можливість залучення значних фінансових інвестицій у розвиток футболу, можливість імміграції талановитих, в спортивному сенсі, осіб, проведення офіційних міжнародних змагань рівня чемпіонатів Європи і світу в Україні. Крім цього, міграція як глобальне явище значною мірою обумовлена чинниками економічного

характеру [9]. Переважна кількість родин, які мігрують до інших країн, в першу чергу, з метою покращення фінансово-економічного стану. Далі йдуть показники стану фізичного здоров'я та можливості отримання якісної освіти за кордоном. Це сприяє покращенню побутових умов, взагалі, та визначається науковцями в якості рушійних чинників міграції.

Важливу роль в процесах міграції футболістів відіграє наявність відповідної законодавчої бази, яка дозволяє кваліфікованим футболістам отримувати дозвіл на працевлаштування за кордоном та набуття громадянства за спрощеними умовами. Це сприяє перспективним і висококваліфікованим футболістам і членам їх родин в процесі більш швидкої адаптації до реалій конкретного законодавства та життєдіяльності в умовах громадянського суспільства.

На окрему увагу заслуговує взаємодія релігійних організацій з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями з питань розвитку футболу. В Україні це знаходить відображення в практиці створення та функціонування християнських ліг з футболу в обласних центрах і крупних містах (Запоріжжя, Кривий Ріг, Маріуполь, тощо).

У період 2015-2020 років у чемпіонаті України з футзалу серед команд закладів вищої освіти брала участь команда Запорізького державного медичного університету, яка складена, переважно зі студентів, які піддані Королівства Марокко. Фінансову підтримку участі команди в змаганнях (фінансування витрат на оренду спортивних споруд, транспортне обслуговування, витрати на суддівство, роботу лікарів, технічного персоналу, «Internet»- і телевізійних трансляцій) надавала юридична компанія «Адванта» (Запоріжжя). На рівні районних, міських та обласних змагань подібні факти вже не є поодинокими в Україні. Це свідчить, що міграційні процеси в українському футболі набувають все більшої популярності серед молоді та студентів.

Також не можна оминати чинники політичного характеру. Науковці,

що досліджували процеси формування та розвитку громадянського суспільства [14], неодноразово наголошували, що особа не може бути повністю вільною від умов громадянського суспільства, його інститутів та ідеологічних меж. В умовах розвитку футболу в сучасній Україні чинники політичного характеру відіграють переважною мірою негативну роль. Розвиток спорту взагалі та футболу зокрема вимагає консолідації політичних сил, фінансово-економічних, наукових та інших ресурсів [8]. Тільки в таких умовах український футбол може бути конкурентним на міжнародному рівні. На жаль, процеси становлення української демократії, ще далекі від плідної співпраці влади та опозиції. Це призводить до ситуацій, коли розвитком видів футболу як на регіональному так і на загальнонаціональному рівнях займаються фахівці з різних політичних партій. Процеси зміни влади в країні або регіоні негативно впливають і на розвиток футболу: в умовах коли влада змінюється кожні 3-4 роки, часто проходять процеси зміни керівництва в обласних і національних асоціаціях футболу. На жаль, це супроводжується змінами стратегій і моделей розвитку футболу на рівні обласних центрів і в країні взагалі, що істотно зменшує ефективність процесів розвитку футболу і є одним з чинників, що призводить, в підсумку, до зниження ефективності змагальної діяльності національних збірних команд України різних вікових груп взагалі.

3.2. Вплив показників міграції на результативність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів.

На сучасному етапі розвитку футболу міграція має значущий вплив на основні показники змагального процесу. Популярність і соціальна значущість футболу, як виду спорту № 1 у світі, призводять до збільшення якісних і кількісних характеристик глобальних процесів міграції як серед футболістів, так і серед тренерів, менеджерів та інших фахівців. У попередні роки міграція, насамперед, стосувалась висококваліфікованих футболістів. У останні роки звичним є стан, коли юні футболісти (до 15 років) змінюють

клубну приналежність або громадянство країни з метою набуття можливості якіснішого тренувального процесу або багаторічної підготовки взагалі. Це потребує особливої уваги вчених, тренерів і менеджерів для глибокої деталізації причин міграції і їх відповідного використання в удосконалених методиках підготовки до офіційних міжнародних змагань (чемпіонатів Європи, світу, Ліги Націй, Ліги чемпіонів УЄФА, Ліги Європи) і національних турнірів (Прем'єр-Ліга України, Кубок України).

У цьому сенсі, логічним є поділ глобальних процесів міграції у сучасному футболі на основі врахування вікових показників спортсменів: міграція футболістів у віці 17-21 років для перспективного спортивного вдосконалення в закордонній футбольній Академії, професійному футбольному клубі або, навіть зі зміною громадянства, для отримання можливості виступати за збірні команди країни на офіційних міжнародних змаганнях. Цей вид міграції є характерним у період після закінчення середнього загальноосвітнього навчального закладу (школа, ліцей, гімназія, колегіум, інтернат). В останні роки, міграція стала звичайною і у віці 13-16 років. Ці процеси, вже відбуваються як на національному, так і на міжнародному рівнях. У якості конкретних прикладів можна навести численні переходи найбільш талановитих українських футболістів до футбольних Академій провідних українських футбольних команд («Шахтар» (Донецьк) і «Динамо» (Київ)), які за підбором кваліфікованих футболістів фактично перетворились на певні варіанти збірної команди України відповідних вікових категорій (U-17; U-19 та ін.).

Аналогічні процеси відбуваються в провідних футбольних європейських Академіях професійних футбольних клубів Іспанії («Барселона», «Реал», «Валенсія», «Севілья», «Атлетико»), Нідерландів («Аякс»), Португалії («Бенфіка», «Спортінг», «Порту»), Німеччини («Баварія», «Борусія» та ін.). Найбільш талановиті футболісти з інших країн у віці 13-16 років унаслідок цілеспрямованих міграційних процесів стають вихованцями провідних футбольних Академій Європи і світу. У віці до 30

років трансфери кваліфікованих футболістів до інших професійних клубів відбуваються внаслідок угод між клубами або, на правах «вільного агента». Основною метою такої міграції є покращення фінансового компоненту в нових контрактних умовах. Також часто, в цьому віці, спостерігаються явища зміни громадянства для отримання можливості виступати за національну збірну команду країни.

Також до зміни громадянства провідних кваліфікованих футболістів часто спонукають відповідні норми проведення змагань національного рівня, які жорстко регламентують кількість футболістів, які є громадянами інших країн, у заявці на конкретну гру або, безпосередньо, в заявці на сезон. Таким чином, що при отриманні громадянства України бразильським футболістом ФК «Шахтар» (Донецьк) Марлосом, крім виступів за національну збірну команду України, футболіст отримав преференції при виступах у національному чемпіонаті за поточний футбольний клуб – ФК «Шахтар» (Донецьк). Фактично у тренерів донецького «Шахтаря» з'явилась можливість використовувати цього спортсмена поза нормативних лімітних значень на гравців, які мають іноземне громадянство. Це дозволило істотно збільшити техніко-тактичний арсенал загальнокомандних дій у змагальній діяльності протягом конкретного змагального сезону.

У контексті вищевикладеного логічним для наукового аналізу цієї проблематики є використання матеріалів офіційних міжнародних змагань, які містяться на сайтах команд або Ліг (Чемпіонатів, турнірів) [58, 66, 68]. Логічно, що найбільш значущими є кількісно-якісні характеристики наявності в складах команд футболістів, які, протягом попереднього сезону, виступали в національних чемпіонатах інших країн («легіонери») і якісні показники наявності в складах команд «натуралізованих» футболістів («мігрантів»). На підставі вивчення матеріалів офіційного сайту фінального турніру чемпіонату Європи з футболу 2016 року (UEFA), з точки зору процесів міграції, констатуємо наступне [46]:

- національні збірні команди, які зайняли 1-8 місця у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2016 року мають усереднені показники світового рейтингу ФІФА – 26,625; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 71,58%; футболістів-«мігрантів» – 19,67%;

- національні збірні команди, які зайняли 9-16 місця мають усереднені показники світового рейтингу ФІФА – 23,125; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 60,87%; футболістів-«мігрантів» – 15,76%;

- національні збірні команди, які зайняли 17-24 місця мають усереднені показники світового рейтингу ФІФА – 36,875; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 51,89%; футболістів-«мігрантів» – 14,05%.

Також значущим є вивчення кількісно-якісних характеристик міграції у складах команд, які стали переможцем і призерами цих змагань:

- I місце, національна збірна команда Португалії (Portugal): світовий рейтинг ФІФА – 8; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 69,57%; футболістів-«мігрантів» – 34,78%;

- II місце, національна збірна команда Франції (France): світовий рейтинг ФІФА – 17; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 86,96%; футболістів-«мігрантів» – 17,39%;

- III-IV місця, національна збірна команда Німеччини (Deutschland): рейтинг ФІФА – 2; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 40,91%; футболістів-«мігрантів» – 9,09%;

III-IV місця, національна збірна команда Уельсу (Wales): світовий рейтинг ФІФА – 24; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 95,65%; футболістів-«мігрантів» – 34,78%.

З метою порівняльного аналізу визначено показники національної збірної команди України з футболу у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2016 року:

9-16 місця, національна збірна команда України (Ukraine): світовий рейтинг ФІФА – 28; показник наявності у складі команди футболістів-«легіонерів» – 21,74%; футболістів-«мігрантів» – 4,35%.

Узагальнення і порівняльний аналіз показників міграційних процесів кваліфікованих футболістів у взаємозв'язку з підсумковим результатом змагальної діяльності в фінальному турнірі чемпіонату Європи 2016 року дозволяє підтвердити думки вітчизняних спеціалістів галузі олімпійського і професійного спорту стосовно їх значущого впливу на показники ефективності змагального процесу. Поточний стан справ вимагає розробки вдосконалених технологій підготовки до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням кількісно-якісних показників міграції футболістів.

Також важливим у цьому контексті є врахування кількісно-якісних показників обсягу та рівня змагальної практики кваліфікованих футболістів, які виступають в провідних світових і європейських лігах (клубний рівень). Отримані експериментальні дані є підґрунтям для доповнення розділів сучасної теорії спорту і системи підготовки спортсменів стосовно оптимізації її структурних компонентів, яка ґрунтується на системі багаторічної підготовки, позатренувальних і позазмагальних факторах, навколишньому середовищі й антуражі в олімпійському і професійному спорті [49, 54, 57].

3.3. Комплектація команд української Прем'єр-Ліги в контексті міграційних процесів у сучасному футболі.

У процесі аналізу комплектації футбольних команд Прем'єр-ліги України сезону 2018-2019 рр. виявлено та узагальнено наступні тенденції [11]:

– чотири команди активно використовують гравців, які є «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами: «Шахтар» (Донецьк) – 11 «легіонерів» і 1 «натуралізований» спортсмен (Марлос); «Динамо» (Київ) – 8

«легіонерів»; ФК «Львів» (Львів) – 8 «легіонерів»; «Карпати» (Львів) – 10 «легіонерів». Діапазон показників: від 25% до 48% від загального складу команди;

– «натуралізовані» футболісти в складах футбольних команд Прем'єр-ліги України скоріше є виключенням із загального правила: 1 «натуралізований» футболіст (Марлос) – «Шахтар» (Донецьк), що складає 0,32% від загальної кількості футболістів Прем'єр-ліги України;

– інші вісім команд футбольної Прем'єр-ліги України використовують гравців, які є «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами значно меншою мірою. Діапазон показників від 0% до 20% від загального складу команди;

– дві команди, які активно використовують гравців, які є «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами – «Шахтар» (Донецьк) і «Динамо» (Київ) посідають відповідно 1 і 2 місця в турнірній таблиці станом на 15.11.2018 року. Також ці колективи є лідерами за показниками набраних очок (разом з ПФК «Олександрія» (Олександрія) та середньої результативності за гру (разом з ПФК «Олександрія» (Олександрія) та «Карпати» (Львів).

У таблиці 3.1 наведено дані, що отримані в результаті аналізу та інтерпретації статистичного, методичного і відеоматеріалів змагальної діяльності станом на 15.11.2018 року, який міститься на офіційних сайтах української футбольної Прем'єр-ліги і офіційних сайтах професійних футбольних клубів.

Також зазначимо, що попри досить активне використання у складах команд гравців, які є «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами, ФК «Львів» (Львів) і «Карпати» (Львів) не демонструють протягом першого кола стабільної гри і, відповідно, посідають 8 і 9 місця в турнірній таблиці станом на 15.11.2018 року. При цьому, результативність «легіонерів» у ФК «Львів» навіть незначно перевищує аналогічні показники ФК «Шахтар» (Донецьк) – 69,23% і 68,4% відповідно.

Таблиця 3.1.

Комплектація складу футбольних команд української Прем'єр-ліги і результативність змагальної діяльності (станом на 15.11.2018 р.), n = 312

	Показники комплектації складу футбольних команд української Прем'єр-ліги і результативність їх змагальної діяльності					
	Заявлені гравці, n ₁	Кількість «леґонерів» і «натуралізованих» гравців; n ₁ ; %	Кількість українських футболістів; n ₁ ; %	Набрані очки, n ₁	Середня результативність команди, за гру	Результативність «леґонерів», «натуралізованих» спортсменів і українських футболістів; n ₁
1. Шахтар	25	11+1=12; 48%	13; 52%	40	38:15=2,53	26+12; 68,%+31,6%
2. Динамо	32	8; 25%	24; 75%	32	20:15=1,33	7+11; 35% + 55%*;
3. Олександрія	24	0; 0%	100; 100%	30	22:15=1,46	22; 100%
4. Ворскла	25	5; 20%	20; 80%	24	15:15=1	4+9; 26,66% + 60%*
5. Зоря	27	4; 14,81%	23; 85,19%	21	19:15=1,26	2+17; 10,52%+89,48%
6. Десна	24	1; 4,17%	23; 95,83%	20	17:15=1,13	17; 100%
7. Маріуполь	27	2; 7,4%	25; 92,6%	20	17:15=1,13	17; 100%
8. Львів	23	8; 34,78%	15; 65,22%	18	13:15=0,87	9+4; 69,23% + 30,77%
9. Карпати	24	10; 41,67%	14; 58,33%	16	20:15=1,33	5+15; 25% + 75%
10. Олімпік	24	2; 8,33%	22; 91,67%	16	18:15=1,2	1+17; 5,56% + 94,44%
11. Чорноморець	27	1; 3,7%	26; 96,3%	9	9:15=0,6	9; 100%
12. Арсенал	30	5; 16,67%	25; 83,33%	7	8:15=0,53	1+7; 12,5% + 87,5%

Примітки: * – без урахуванням автоголів; n, n₁ – кількість

Теперішній стан комплектування футбольних команд української Прем'єр-ліги, на нашу думку, обумовлений низкою об'єктивних чинників, а саме:

– низький рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення абсолютної більшості професійних футбольних клубів України в поєднанні з курсом ФІФА, УЄФА та ФФУ на досягнення фінансового «Fair play» та боротьбу з тіньовими доходами в сучасному футболі. Близькими до виконання критеріїв фінансового «Fair play» є два футбольних клуби – «Шахтар» (Донецьк) і «Динамо» (Київ). Ці клуби також є, в значному ступені, відповідними до фінансового та матеріально-технічного рівнів більшості європейських футбольних клубів, що дозволяє їм регулярно брати участь у змаганнях Ліги Чемпіонів УЄФА і Ліги Європи УЄФА;

- низький рівень спортивної підготовленості футбольних команд української Прем'єр-ліги: 9 місце в таблиці коефіцієнтів клубних команд УЄФА; 17 місце в таблиці коефіцієнтів національних збірних команд УЄФА та 27 місце в таблиці коефіцієнтів національних збірних команд ФІФА (станом на листопад 2018 року).

Для порівняльного аналізу впливу процесів міграції кваліфікованих футболістів доцільно використовувати показники кращих збірних команд Європи і світу (за даними Е. О. Соболев, Е. Ю. Дорошенко, 2018) [46]:

– чемпіони Європи 2016 року, національна збірна команда Португалії: показники наявності в складі команди гравців, які є футболістами-«легіонерами» – 69,57%; футболістами-«мігрантами» – 34,78%;

– чемпіони світу 2018 року, національна збірна Франції: показники наявності в складі команди гравців, які є футболістами-«легіонерами» – 86,96%; футболістами-«мігрантами» – 17,39%;

– національна збірна України: показники наявності в складі команди гравців, які є футболістами-«легіонерами» – 21,74%; футболістами-«мігрантами» – 4,35%.

На нашу думку, прямі екстраполяції показників наявності гравців клубних і національних збірних команд в контексті комплектування складу команди, залучення гравців, які є футболістами-«легіонерами» або футболістами-«мігрантами» є частково коректними, але аналіз, інтерпретація та узагальнення отриманих даних є передумовою для визначення шляхів і тенденцій розвитку футболу, оптимізації багаторічної підготовки і змагальної діяльності. З іншого боку, міграція у сучасному футболі є вже звичним явищем і такий поточний стан вимагає застосування принципово відмінних методичних підходів до процесів побудови як структурних утворень макроциклу (мікро- і мезоциклів підготовки), так і окремих навчально-тренувальних занять або серії занять, які об'єднані спільною тематикою або проблематикою.

У табл. 3.2. наведено кількісні показники наявності у складах команд

української Прем'єр-Ліги, футболістів-«легіонерів» за період 2009-2019 рр.

Таблиця 3.2.

Кількісні показники наявності футболістів-«легіонерів» у складах команд української Прем'єр-Ліги за період 2014-2019 рр., n=258

Сезон	Підсумкове місце в українській Прем'єр-Лізі						
	I місце	II місце	III місце	IV місце	V місце	VI місце	S
2014-2015	14	15	12	6	4	12	10,5
2015-2016	12	13	15	7	4	1	8,67
2016-2017	14	11	8	2	1	7	7,16
2017-2018	15	12	4	9	3	4	7,83
2018-2019	15	9	1	10	16	2	8,83
усього:	70	60	40	34	28	26	---

На підставі експериментальних показників, які наведені в табл. 3.2. констатуємо, що відсоткові показники кількості футболістів-«легіонерів», які брали участь у змаганнях української Прем'єр-Ліги у сезонах 2014-2019 рр. становлять:

- команди, які посідали I місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 27,13 % футболістів-«легіонерів»;

- команди, які посідали II місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 23,26 % футболістів-«легіонерів»;

- команди, які посідали III місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 15,50 % футболістів-«легіонерів»;

- команди, які посідали IV місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 13,18 % футболістів-«легіонерів»;

- команди, які посідали V місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 10,85 % футболістів-«легіонерів»;

- команди, які посідали VI місце в українській Прем'єр-Лізі мали в складі 10,08 % футболістів-«легіонерів».

На підставі аналізу експериментальних даних констатуємо, що наявна

тенденція до більш високих кількісних показників залучення футболістів-«легіонерів» командами, які посіли більш високі місця у підсумкових турнірних таблицях сезонів 2014-2019 рр.

Педагогічний аналіз і контроль отриманих експериментальних показників, результати педагогічних спостережень і вивчення передового педагогічного досвіду фахівців Запорізької обласної асоціації футболу, аналіз науково-методичних матеріалів комплексних наукових груп дозволяють сформулювати наступні компоненти корекції підготовки кваліфікованих футболістів до змагань на основі врахування міграції [29, 30, 31, 32].

На відміну від звичних і розповсюджених методів підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів виокремлюємо наступне:

- необхідність диференціації складу команди з подальшим розподілом на групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв);

- модифіковані підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань національного або міжнародного рівнів, на основі врахування ротації складу гравців, що беруть участь у навчально-тренувальних зборах: на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень; на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів;

- індивідуалізація підготовки кваліфікованих футболістів-«легіонерів», які грають в національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати участь у тренувальних зборах національної збірної команди для підготовки до офіційних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або лігою;

- застосування інноваційних методів управління підготовкою кваліфікованих футболістів за допомогою комп'ютерних програм аналізу результатів змагальної діяльності («Accenio football», «Data Football» та ін.), вивчення та аналіз офіційних протоколів ігор і статистичних показників техніко-тактичної діяльності, тривалі педагогічні спостереження за процесом

багаторічної підготовки на різних етапах, консультативні послуги футболістам і тренерам, практичні та методичні рекомендації та оперативна корекція тренувального процесу;

- використання модельно-цільового підходу в процесі практичної реалізації із застосуванням модельних тренувальних завдань (В.М. Костюкевич) [66, 67, 68];

- інтеграція індивідуальної спортивної підготовленості кваліфікованих футболістів, які брали участь у навчально-тренувальних зборах, у показники інтегральної підготовленості команди до змагань;

- практична реалізація загальнокомандної підготовленості та її поточна корекція на офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів;

- експертна оцінка ефективності техніко-тактичних дій з використанням алгоритму спеціального аналізу показників змагальної діяльності (Е.Ю. Дорошенко) [11]: 1) аналіз ефективності виконання командних схем ведення гри: в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 2) аналіз ефективності виконання групових взаємодій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 3) аналіз ефективності виконання індивідуальних дій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 4) аналіз ефективності виконання техніко-тактичних дій при виконанні стандартних положень; 5) хронологічний аналіз розвитку гри: 1-2 тайми – 45 хвилин (15+15+15); 6) аналіз ефективності ігрових дій у різних зонах футбольного поля: зона захисту, центральна зона, зона атаки; лівий і правий фланги захисту та атаки; 7) аналіз та інтерпретація вирішальних моментів гри.

Тема міграції та «натуралізації» футболістів дитячо-юнацького віку стала однією з найбільш актуальних і своєчасних у сучасному українському футболі. Нещодавно вважалося, що можливе запрошення Марлоса (громадянство – Бразилія) під прапори національної збірної України так і залишиться проектом, проте перед вирішальними жовтневими матчами відбору до чемпіонату світу питання зміни громадянства благополучно

вирішилось, а на рахунку «натуралізованого» футболіста вже три матчі за головну команду України.

На черзі, можлива натуралізація ще одного бразильського футболіста-«легіонера» ФК «Шахтар» (Донецьк) – Ісмаїлі. Головний тренер національної збірної команди України з футболу А.М. Шевченко не коментує поточну ситуацію, а куратор збірних команд України М.Б. Маркевич зазначав про необхідність вести роботу по «натуралізації» Ісмаїлі. Футболіст відкидав такий варіант для себе, тому можна припустити, що робота з «натуралізації» бразильського футболіста дійсно йде.

У противників «натуралізації» завжди є під рукою аргумент, що в такій великій країні можна знайти футболістів і без залучення «легіонерів», а в національній команді повинні грати виключно українці. З цим, в якійсь мірі, можна погодитися, однак, на практиці, ці аргументи не працюють. Еволюційний процес глобалізації торкнувся і нашу футбольну сферу, і мало хто звертає увагу, що в різних юнацьких збірних України вже достатньо виконавців, прізвища яких ще ріжуть слух досвідченому українському вболівальнику.

І якщо гравцями з грузинськими або вірменськими коріннями вже нікого не здивуєш, то африканські або латиноамериканські прізвища юних збірників поки сприймаються досить дивно. Наприклад, молодий страж воріт ФК «Олімпік» (Донецьк) – Дані Джуніор Лтайф, що народився в Лівані, вважається одним з найперспективніших голкіперів країни у своєму віці і активно викликається в юнацьку збірну України (U-20), зігравши за цю команду кілька офіційних поєдинків. Ще більш показовий приклад іншого гравця ФК «Олімпік» (Донецьк) – Владис-Еммерсон Іллоу-Аджеті, який пройшов майже всі сходи збірних команд України, проте вирішив не боротися на виклик в головну національну команду і, наразі, вже захищає кольори своєї етнічної батьківщини – Республіки Конго.

Прийшов час нових «легіонерів», а таких у чемпіонаті ДЮФЛ України досить багато. Звичайно, більшість з них давно мешкає в Україні або навіть

народилися на її території, але поки у нас країна ще не є достатньо цивілізованою для того, щоб сприймати їх як своїх співвітчизників. Погодьтеся, у багатьох звичайних людей, просто язик не повертається назвати українцями Даніеля Оскара Егбуджуо і Антонія Емері Даніеля Чуквебука, однак ці два молодих захисника ФК «Шахтар» (Донецьк) вже запрошувалися Володимиром Єзерським у збірну команду України (U-16) і зіграли в жовтневих контрольних матчах з італійцями.

Ще один вихованець донецького клубу Алан Ауссі кілька років поспіль визнавався найталановитішим гравцем України в своєму віці, тому чутка навіть відправляла його до футбольних Академій «Барселона» (Барселона, Іспанія) і «Баварія» (Мюнхен, Німеччина). До слова, саме Шахтар і є передовиком в плані гравців з етнічним корінням інших країн у командах різних вікових груп, а Марк Мампассі і Паоло Недес навіть увійшли в число кращих гравців першості ДЮФЛ України минулого сезону у віковій категорії U-14. Сюди також слід віднести Туга Алізаде і Ділана Вуанту, хоча це тільки старші команди, які зараз базуються в смт Щасливе (Київська область). Наймолодші футболісти Академії ФК «Шахтар» (Донецьк), як і раніше, мешкають у Донецьку.

Звичайно, далеко не є фактом, що, в майбутньому, всі ці хлопці з'являться в різних збірних командах України, однак ми прекрасно розуміємо, що ФК «Шахтар» (Донецьк) і ФК «Динамо» (Київ) намагаються збирати кращих гравців по всій країні, і саме ці клуби є базовими для різних юнацьких збірних команд України. Правда, в структурі ФК «Динамо» (Київ) таких колоритних персонажів, як у ФК «Шахтар» (Донецьк), на порядок менше. З старших команд можна виділити двох – Фернандо Нікілу Пахана і Крістіана Біловар.

Зате вистачає «нових українців» у ФК «Дніпро-1» (Дніпро) – Денис-Чігозіє Езеагбанарі, Едем Годжі, Жозе Мартін Рібейро, Мохамед Мама і Джон Олексій Рауль Ернандес Шапаренко. Великі надії в запорізькому МФК «Металург» (Запоріжжя) подає нападник Абуді Даглас, а в структурі ФК

«Металіст-1925» (Харків) пробує свої сили вже не перший етнічний представник В'єтнаму – Єт Чіонг. Ці хлопці, в доступному, для огляду майбутньому, можуть одягти футболки збірної України однієї з вікових груп. З цим потрібно змиритися, адже це цілком нормальний процес для більшості країн Європи в умовах глобалізації сучасного спорту.

Можна й надалі вивчати склади команд ДЮФЛ України, проте вже зараз можна робити певні висновки, що в плані етнічної складової в найближчі 5-10 років збірна України може змінитися, і всі передумови до цього наявні. І тоді питання «натуралізації» футболістів не сприйматимуться так буквально, а стануть цілком буденними і будуть підкріплені здоровим глуздом. А на часі буде лише одне питання: «Чи є необхідним зміна громадянства і залучення того чи іншого гравця під прапори національної збірної команди України з точки зору його ігрових якостей?»

Якщо ж повернутися до теми «натуралізації» Ісмаїлі, то це якраз той випадок, коли нашим функціонерам і тренерам потрібно грамотно зважити всі «за» і «проти», а потім вирішити, чи дійсно актуальне питання «натуралізації» бразильця з уже наявними на цій позиції молодими і перспективними виконавцями.

3.4. Аналіз рівня змагальної практики в контексті міграційних процесів у сучасному футболі.

Сучасні складові процесу глобалізації футболу вимагають використовувати аналогічні критерії для створення якісної змагальної конкуренції:

- професіоналізація сучасного футболу вимагає розробки шляхів удосконалення змагального процесу. Комплекс індивідуальних техніко-тактичних дій конкретного футболіста розширюється при засвоєнні нових способів виконання прийомів, які притаманні футболістам іншої ігрової спеціалізації;

- міграція футболістів у макроциклі залишає хронологічний мінімум

часу та можливостей на адаптацію до тактичних уподобань тренерів команди. У разі, коли футболіст спроможний швидко пристосовуватися під ігрові вимоги, що складаються, то у нього з'являється можливість потрапити до основного або розширеного складу команди;

- комерціалізація футболу як бізнес-продукту наголошує на високій конкуренції у змагальному процесі. Футболісти, які відповідають критеріям спортивної підготовленості та володіють високим рівнем індивідуальної техніко-тактичної майстерності, вражають уболівальницький загал своїми талантами, отримують високі фінансові прибутки у вигляді виплат за контрактними зобов'язаннями і рекламними угодами з провідними світовими брендами спортивної індустрії.

Аналогічні шляхи розвитку футболу вимагають від спеціалістів вирішення низки питань, які безпосередньо стосуються амплуа гравців у футболі. Фахівці дискутують, відстоюють власну думку стосовно визначення оптимального вікового діапазону для початку навчання техніко-тактичним діям, з метою орієнтації на конкретну ігрову спеціалізацію. Прояви ранньої спеціалізації призводять до некоректного засвоєння прийомів, обмежують арсенал техніко-тактичних можливостей юного футболіста і загрожують подальшому розвитку спортивної кар'єри. Прояви пізньої спеціалізації, навпаки, не дають можливості підготувати повноцінний перспективний резерв футболістів відповідних амплуа на час відбору в провідні національні команди або національні збірні команди країни.

Залучення до виступів на змаганнях у складі національної збірної команди країни вимагають від футболістів і тренерів максимальної віддачі у мінімальний хронологічний термін. Є футболісти з неофіційним психологічним статусом «клубний гравець», які є лідерами своїх команд і вдало виконують свої обов'язки в змаганнях національного рівня (чемпіонати і Кубки країни), але не володіють вміннями знайти місце для самореалізації в національних збірних командах (на міжнародному рівні). Ця проблемна ситуація має психологічні засади, адже в національних збірних командах

країни збираються кращі гравці, що мають високий рівень спортивної майстерності і перспективи її подальшого вдосконалення. В цьому контексті, гравцям-лідерам клубного футболу на національному рівні, не завжди вдається підтверджувати свої лідерські амбіції серед футболістів національної збірної команди країни на міжнародному рівні. Поточний стан проблемних питань підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань вимагає застосування принципово інших методичних підходів, які на сьогодні ще залишаються поза увагою футбольних менеджерів і тренерів. У першу чергу це стосується врахування впливу глобальних чинників на розвиток футболу, які значно ускладнили процеси підготовки до офіційних змагань внаслідок активного залучення до лав національних збірних команд «натуралізованих» спортсменів – футболістів-«мігрантів» і гравців, які виступають у футбольних лігах інших країн (футболістів-«легіонерів»). Наявні проблемні завдання можливо розв'язати за рахунок застосування принципово інших методичних підходів до планування багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів, які враховують амплуа й перспективну універсалізацію спортсменів щодо можливостей для їх використання в якості гравців інших амплуа. Також значущим для планування підготовки до офіційних змагань є врахування кількісно-якісних показників змагального процесу відповідного рівня та оперативна оцінка поточного рівня спортивно-технічної підготовленості кваліфікованих футболістів. У сучасній загальній теорії спорту та системі підготовці спортсменів у футболі, зазвичай, наголошують на диференціації наступних рівнів змагального процесу: тренувальний, офіційний національний і офіційний міжнародний. Стосовно його кількісно-якісних показників футбольні фахівці вважають доцільним диференціювати склад команди на окремі типологічні групи – 1) футболісти основного складу; 2) футболісти, які регулярно виходять на заміну; 3) футболісти, які епізодично виходять на заміну (розширений склад команди); 4) футболісти, які складають перспективний резерв (у перспективі 1-2 змагальних сезонів).

В основу створення практичної технології планування підготовки національної збірної команди до офіційних змагань міжнародного рівня у макроциклі покладено врахування конкретного і суміжного амплуа гравців при плануванні навчально-тренувальних зборів, турнірів і подальшого виступу на офіційних змаганнях і, також, кількісно-якісні показники змагального процесу відповідних рівнів:

- футболісти основного складу команди (11-14 футболістів, які розпочинають гру в залежності від запланованих тактичних схем і особливостей змагальної дій футболістів-суперників);

- футболісти, які регулярно виходять на заміну (4-7 футболісти, які значуще впливають на результативність змагального процесу команди);

- футболісти, які епізодично виходять на заміну (розширений склад команди), але регулярно тренуються з основним складом команди;

- футболісти з групи перспективного резерву (перспективні футболісти, які отримують практику тренувальної та змагальної діяльності в межах проведення навчально-тренувальних зборів у складі даної команди з метою набуття спортивного досвіду і залучення до її основного складу).

Для ефективного процесу підготовки в футболі необхідно сформувати дієздатний спортивний колектив, що можливо при зосередженні тренерів і менеджерів футбольного клубу на наступних кроках планування:

- визначення пріоритетних тактичних схем загальнокомандних взаємодій проти конкретного суперника;

- обрати модельний склад команди з урахуванням ігрової спеціалізації футболістів у відповідності до пріоритетних тактичних схем ведення гри;

- визначити перелік футболістів, які є кандидатами до основного (або розширеного) складу команди з метою створення конкурентного середовища у тренувальному процесі;

- врахувати можливі міграційні процеси футболістів, які є кандидатами до основного (або розширеного) складу команди, обрати оптимальний склад

гравців для тренування з урахуванням ігрової спеціалізації футболістів;

- використати сучасні можливості передачі інформації для дистанційного управління підготовкою футболістів і їх поточним функціональним станом (наприклад, ознайомлення з тактичними схемами, завданнями з техніко-тактичної та фізичної підготовки для заочної індивідуальної підготовки спортсменів до вимог загальнокомандної підготовленості за допомогою сучасних мобільних пристроїв і доступу до мережі «Internet»);

- контроль процесів універсалізації футболістів конкретної ігрової спеціалізації з урахуванням прогнозних втрат (травматизм, хвороби та ін. обставини форс-мажорного характеру), попередження ситуацій, які можуть знизити ефективність і результативність змагального процесу конкретних футболістів і команди взагалі.

Створення плану багаторічної підготовки футбольної команди вимагає деталізованої та наполегливої праці, врахування результативно-значущих факторів. Якісний план дозволяє мінімізувати кількість помилок, яких припускаються тренери і спортивні менеджери, нехтуючи врахуванням багатьох факторів, які є значущими для процесу оптимального планування багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів. Загальновідомо, що не існує проекту, який є ідеальним за змістом і не потребує поточної корекції через ситуації, що виникають під час його практичної реалізації, адже продумати всі нюанси наперед неможливо, а у творчій роботі тренера в цьому немає потреби. Професійне вміння спеціаліста вправно корегувати тренувальний процес за створеним планом з урахуванням нововведень, виокремлюють спеціаліста-професіонала високого класу з поміж інших, дозволяють зробити наголос на його високій професійній компетентності.

Також значущою, при складанні плану багаторічної підготовки є інформація, що характеризує кількісно-якісні показники рівнів змагального процесу кваліфікованих футболістів. Така інформація зменшує необхідність поточної корекції плану для подальшого управління процесом підготовки,

адже відсутність футболістів на навчально-тренувальних зборах команди, знижує ефективність підготовчого процесу команди, а об'єктивний підхід до визначення поточного рівня підготовленості надає можливість адекватної оцінки ситуації та обрання ефективних шляхів її подальшої корекції. Ретроспективний аналіз щорічних звітів тренерів про виступи національних збірних команд України з футболу, що заслуховуються на засіданнях науково-методичної ради УАФ надає можливість сформулювати комплекс загальних проблемних питань, які необхідно мінімізувати завдяки запропонованій диференціації футболістів на типологічні групи: футболісти основного складу; футболісти, які регулярно виходять на заміну; футболісти, які епізодично виходять на заміну (розширений склад команди); футболісти, які входять до групи перспективного резерву.

Зазвичай, спортсмени, які мають статус футболіста-«легіонера», (які не беруть участь у національному чемпіонаті), долучаються до тренувального процесу зі збіркою командою, фактично, на останніх етапах підготовки до змагань. Особливо актуальним такий стан речей є для тренерів і менеджерів національних збірних команд, які беруть участь у відбіркових змаганнях за право участі у фінальному турнірі чемпіонату Європи (або світу) протягом двох змагальних сезонів і зі значною кількістю гравців, які мають статус футболіста-«легіонера» або «натуралізованого» спортсмена (футболіста-«мігранта»).

В контексті цього актуальним є системний підхід до вивчення та узагальнення цих проблемних питань, що істотно спрощує організаційні складові. При формуванні плану підготовки тренер (спортивний менеджер) має володіти інформацією про кількісно-якісні показники участі футболіста в тренувальній і змагальній діяльності: кількість тренувальних занять у мікроциклі, годинний еквівалент тренувальних занять (тривалість), переважна спрямованість тренувальних занять на етапі запрошення до національної збірної команди, кількість зіграних офіційних ігор за попередній мезоцикл з урахуванням кількісних показників зіграного часу у

грі, рівень чемпіонату або турніру: міжрегіональний, національний, міжнародний.

До якісних показників, що необхідні на при формуванні плану підготовки відносять наступні: показники функціональної підготовленості; показники ефективності техніко-тактичних дій у тренувальній і змагальній діяльності; показники психологічного статусу; показники рівня фізичного здоров'я; інтегральні показники спортивно-технічної майстерності.

Сучасний розвиток комунікацій суттєво поширює можливості використання різних форм контролю та дозволяє підтримувати зв'язок з футболістами стосовно основних видів спортивною підготовленості футболістів за рахунок широкого використання персональних мобільних пристроїв, мережі «Internet» і відповідного програмового забезпечення. Кваліфіковані футболісти потребують меншої кількості загальнокомандного тренувального часу для ефективної інтеграції в загальнокомандні техніко-тактичні дії, їх приєднання до основного (або розширеного) складу команди на останньому етапі підготовки може бути використано для перевірки якості перспективного резерву; мотивації футболістів, які епізодично з'являються у змагальному процесі, підвищення мотивації для футболістів, які регулярно виходять на заміну та підвищення рівня внутрішньої конкуренції.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз глобальних питань, які пов'язані з міграцією кваліфікованих футболістів, свідчить про їх значущий вплив на вдосконалення системи багаторічної підготовки і змагальної діяльності на сучасному етапі розвитку футболу. В провідних європейських лігах спостерігається високий рівень концентрації кваліфікованих футболістів, що сприяє підвищенню рівня змагань взагалі та рівня спортивної майстерності конкретних спортсменів зокрема. Педагогічний аналіз показників змагального процесу (на матеріалі ігор фінального турніру чемпіонату Європи з футболу 2016 року) у взаємозв'язку з характеристиками міграційних процесів дозволяє констатувати, що команди, які стали переможцем і призерами змагань, активно використовують у процесі підготовки футболістів, які виступають у національних чемпіонатах інших країн (футболістів-«легіонерів») – 73,27%. Істотну частку в складах провідних команд національних чемпіонатів (ліг) також складають «натуралізовані» спортсмени (футболісти-«мігранти» – 24,01%.

2. Фактори міграції та «натуралізації» кваліфікованих футболістів мають істотний вплив на комплектування складів професійних команд футбольної Прем'єр-ліги України у сезоні 2018-2019 рр.: один професійний футбольний клуб – ПФК «Олександрія» (Олександрія) не використовує «легіонерів» і «натуралізованих» гравців. Загальний рівень представництва «натуралізованих» футболістів в українській Прем'єр-лізі є низьким і становить значення – 0,32% від загальної кількості спортсменів. Факторами, які лімітують кількість гравців у складах футбольних команд Прем'єр-ліги України, які є «легіонерами» або «мігрантами», є:

- низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення футбольних клубів української Прем'єр-ліги;
- як наслідок цього, низький рівень спортивної підготовленості футбольних команд української Прем'єр-ліги протягом змагального сезону 2018-2019 рр.

3. Аналіз міграційних процесів і, на цій основі, узагальнення методичних підходів до корекції підготовки кваліфікованих футболістів дозволяє рекомендувати наступне:

- диференціацію кваліфікованих футболістів на типологічні групи: футболісти основного складу; футболісти, які регулярно виходять на заміну; футболісти, які епізодично виходять на заміну (розширений склад команди); футболісти, які входять до групи перспективного резерву;

- облік і врахування кількісно-якісних характеристик рівня змагальної практики кваліфікованих футболістів (обласного, міжрегіонального, національного, міжнародного);

- алгоритмізацію багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів в умовах дії міграційних процесів різного рівня (дитячо-юнацький футбол, аматорський футбол, професійний футбол).

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі ґрунтуються на актуальності та своєчасності комплексного вивчення впливу інших чинників глобалізації на розвиток футболу в Україні: комерціалізації, професіоналізації, політизації, інформатизації, тощо.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Байрачний О. Аналіз детермінант успішної професійної кар'єри тренера високої кваліфікації (на прикладі футболу). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2017. №10 (92) 17. С. 8-11.
2. Байрачний О.В. Анализ лидерских функций тренера в контексте групповой идентичности в футбольных командах. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2017, №7 (3). С. 14-18.
3. Байрачний О.В., Зора К.П., Иванов П.П. Організація та проведення настанови у футбольних командах різної кваліфікації: психологічний аспект. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2018. №12 (106). С. 14-17.
4. Білогур В.Є. Становлення і розвиток парадигми філософії спорту в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. 60. С. 78-89.
5. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності. *Вища освіта України*. 2013. №1. С. 75-81.
6. Борисова О.В., Сушко Р.О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту. [методичні рекомендації]. Київ.: «Науковий світ». 2016. 35 с.
7. Бріскін Ю., Пітин М. Проблеми диференціації техніко-тактичної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт*. 2011. №1. С. 77-84.
8. Вербицький І. М'яч на полі глобалізації: чи можливий національний футбол в умовах сучасного світу? *Український тиждень*. 2018. №12. 592 с.
9. Губайдуллина Ф.С. Глобальные тенденции в мировом футболе: взгляд экономиста. *Journal of International Economic Affairs*. 2018. №8 (3). С. 499-516.

10. Дев'ятаєва О., Кропивницька Т. Модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2016. №2 (24). С. 71-77.

11. Дорошенко Е.Ю., Соболев Е.О., Дорошенко І.Е. (). Комплектація футбольних команд української Прем'єр-ліги в контексті глобалізації спорту вищих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2018. №6. С. 129-135.

12. Есентаев Т.. Современная система подготовки спортсменов в олимпийском спорте и ее внешняя среда. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. №4. С. 7-11.

13. Есентаев Т.К. Развитие системы подготовки спортсменов высшей квалификации. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2016. №2. С. 4-10.

14. Калина М.С. Глобалізаційні впливи на спорт в Україні як соціокультурний феномен. *Практична філософія*. 2015. №1 (55). С. 203-210.

15. Кашуба В., Юхно Ю., Хмельницька І. Застосування сучасних інформаційних технологій у період проведення та завершення спортивних змагань. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2016. №1 (17). С. 119-126.

16. Коваленко Н.. Негативні фактори, які впливають на відомих спортсменів у спорті вищих досягнень. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. №3. С. 104-109.

17. Коваленко Н. Объективные и субъективные факторы, влияющие на жизнь и профессиональную деятельность спортсменов Украины. *Наука в олимпийском спорте*. 2015. №3. С. 64-68.

18. Коваленко Н.. Проблемы спортсменов, связанные с их социальной самоидентификацией, трудностями в получении полноценного образования и необходимостью адаптации к обычной жизни после окончания спортивной карьеры. *Наука в олимпийском спорте*. 2015. №4. С. 74-87.

19. Козина Ж., Серода О. Характеристика точности движений в спортивных играх как интегрального проявления психомоторных функций. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2013. №3. С. 37-41.

20. Корягін В.М. До питання індивідуалізації навчання юних спортсменів-ігровиків. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2014. №3. С. 129-135.

21. Корягін В. Періодизація багаторічної підготовки юних спортсменів-ігровиків. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*. 2014. №15. С. 124-129.

22. Костюкевич В.М. Тактические аспекты игры футболистов высокой квалификации. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. №2 (21). С. 152-159.

23. Костюкевич В.М. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт). [навчальний посібник]. В.М. Костюкевич, В.І. Воронова, О.А. Шинкарук, О.В. Борисова; за заг. ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 554 с.

24. Костюкевич В.М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: [монографія]. Вінниця ТОВ «Планер». 2017. 191 С.

25. Леонов Я.В., Васильєв В.В. Соціально-ринкові умови розвитку сфери фізичної культури та спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. №5. С. 151-154.

26. Лісенчук Г., Попов О., Хоменко О. Структура фізичної підготовленості футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. №3. С. 21-23.

27. Лісенчук Г., Перепелиця П., Хоменко О. Підвищення рівня командних і групових взаємодій юних футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2014. №2. С. 23-26.

28. Мітова О.О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення в командних спортивних іграх. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. №1. С. 353-360.

29. Мітова О.О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. №2. С. 166-171.

30. Мітова О.О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх у зв'язку з сучасними тенденціями їх розвитку. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. №2. С. 184-190.

31. Мітова О.О. Ретроспективний аналіз формування системи контролю у командних спортивних іграх. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. №1. С. 74-81.

32. Мітова О.О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. *Спортивные игры*. 2017. №1. С. 24-28.

33. Николаенко В.В. Построение многолетней подготовки в современном футболе. *Наука в олимпийском спорте*. 2014. №1. С. 12-17.

34. Николаенко В.В., Байрачний О.В. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2012. №3. С. 17-20.

35. Николаенко В.В. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства: [монография]. К.: Саммит-книга. 2014. 336 с.

36. Поли Р. Глобализация спорта (на примере футбола). *Наука в олимпийском спорте*. 2013. №4. С. 52-57.

37. Павленко Ю.О. Организационно-методологические основы научно-методического обеспечения подготовки спортсменов. *Наука в олимпийском спорте*. 2015. №2. С. 10-18.

38. Павленко Ю.А., Козлова Е.К. Спортивные тренировочные центры в системе подготовки спортсменов. *Наука в олимпийском спорте*. 2013. №3. С. 81-86.

39. Пітин М.П. Теоретична підготовка в спорті: [монографія]. 2015. Л.: ЛДУФК. 372 с.
40. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн.: К.: Олимпийская литература, 2015. 680 с.
41. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн.: К.: Олимпийская литература, 2015. №2. С. 752.
42. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов: история развития, методология построения, современное состояние. *Наука в олимпийском спорте*. 2016. №3. С. 75-104.
43. Платонов В.Н., Ессентаев Т.К. Организационно-управленческие модели совершенствования системы подготовки спортсменов высокой квалификации в условиях политизации и коммерциализации олимпийского спорта. *Наука в олимпийском спорте*. 2015. №1. С. 19-26.
44. Разумовський С.О. Маркетинг фізичної культури як елемент соціальної сфери суспільства (соціально-філософський аналіз). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. №2. С. 199-204.
45. Сірант М. Вплив глобалізаційних процесів на формування потоків трудової міграції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «юридичні науки». 2014. №782. С. 38-43.
46. Соболев Е.О., Дорошенко Е.Ю. Фактори міграції в контексті впливу на результативність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2018. №09 (103) 18. С. 51-54.
47. Соболев Е., Дорошенко Е., Сватъев А. Глобалізація як чинник розвитку футболу. Спорт та фізичне виховання у закладах вищої освіти. Сучасність та майбутнє: [Збірник тез доповідей Всеукраїнської інтернет-конференції 03-04 жовтня 2019 року]. Запоріжжя: ЗНТУ. 2019. С. 71-73.

48. Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2016. 266 с.

49. Столяров В.И. Теория и методология современного физического воспитания: состояние разработки и авторская концепция: [монография]. К.: НУФВСУ, «Олимп. лит.», 2015. 704 с.

50. Сушко Р.О., Дорошенко Е.Ю. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. №2. С. 140-145.

51. Сушко Р.О. Миграция в системе подготовки баскетболистов высшей квалификации (на материалах турниров Игр Олимпиад 1988-2016 гг.). *Наука в олимпийском спорте*. 2017. №2. С. 11-16.

52. Сушко Р.О. Експертна оцінка проблемних питань підготовки і шляхів розвитку спортивних ігор в умовах дії глобальних чинників. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2018. №03 (97)18. С. 111-115.

53. Сушко Р.О., Мельник Д.М. Міграція у системі підготовки футболістів високої кваліфікації (на матеріалі чемпіонатів України). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2019. №10 (118). С. 135-141.

54. Сушко Р.О. Підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічного вдосконалення висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2019. №03 (72) 16. С. 123-127.

55. Сушко Р.О. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений. *Наука в олимпийском спорте*. 2017. №1. С. 48-55.

56. Фогел Х.Є. Аналіз міграції висококваліфікованих кадрів і міграційної політики України. *ГО «Агенція Європейських Інновацій»*. 2018. 10 с.
57. Шамардін В. М. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації: автореф. дис ... докт. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. В.М. Шамардін. Львів: ЛДУФК, 2013. 36 с.
58. Шинкарук О.А., Мітова О.О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. №1. С. 105-112.
59. Bilogur V. Axiological measurement and meaning of life reflexes individual athlete under globalization. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. №63. С. 198-207.
60. Bilohur V. Conceptual sport formation as a social system, social institute and social movement in conditions of globalization. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. №73. Р. 13-24.
61. Cho Y. Football in Asia: history, culture and business: *New York, Taylor & Francies*. 2015. 193 p.
62. Chung J., Hwang S., Won D. Globalization, media imperialism and south Korean sport. *International journal of the history of sport*. 2015. №32 (3). С. 494-498.
63. Giulianotti R. Robertson R. Globalization and sport. Ed. Giulianotti R., Robertson R. – Malden : Blackwell Publishing. 2008. 144 p.
64. Kirk R., Weaver A. Footballers, migrants and scholars: the globalization of US men's college soccer. *Journal Soccer & Society*. 2019. №20 (6). Р. 781-794.
65. Kokareva S., Kokarev B., Doroshenko E. Analysis of the State of Highly Skilled Football Players' Musculoskeletal System at the Beginning of the 2nd Preparatory Period of the Annual Macrocycle. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2018. №4. Р. 64-68.

66. Kostiukevich VM, Stasiuk VA, Shchepotina N Yu, Dyachenko AA. Programming of skilled football players training process in the second cycle of specially created training during the year. *Physical education of students*. 2017. №21 (6). P. 262-269.

67. Kostiukevych V, Imas Y, Borysova O, Dutchak M, Shynkaruk O, Kogut I, Voronova V, Shlonska O, Stasiuk I. Modeling of the athletic training process in team sports during an annual macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2018. №18. P. 327-334.

68. Kostiukevych V, Lazarenko N, Shchepotina N, Kulchytska I, Svirshchuk N, Vozniuk T, Kolomiets A, Konnova M, Asauliuk I, Bekas O, Romanenko V, Hudyma S. Management of athletic form in athletes practicing game sports over the course of training macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019. №19. P. 28-34.

69. Lago-Peñas C., Lago-Peñas S., Lago I. Player Migration and Soccer Performance. *Frontiers in Psychology*. 2019. № 10. P. 616.

70. Lago-Peñas C. Player Migration and the Performance of Elite Football Teams: [electronic resource]. 2020. Available at: <https://barcainnovationhub.com/player-migration-and-the-performance-of-elite-football-teams/>

71. Milanovic, B. Globalization and goals: does soccer show the way? *Review of International Political Economy*. 2005. №12, P. 829-850.

72. Poli R., Ravenel L., Besson R. The demographics of football in the European labour market: [electronic resource]. 2019. Available at: <http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr49/en/>

73. Poli R., Ravenel L., Besson R. World football expatriate: global study 2019: [electronic resource]. 2019. Available at: <http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr45/en/>

74. Storey D. (2019). National allegiance and sporting citizenship: Identity choices of «African» footballers. *Sport in Society*, 1-13.

75. Van Campenhout, G., Van Sterkenburg, J. & Oonk, G. Has the World Cup become more migratory? A comparative history of foreign-born players in national football teams, 2019. p. 1930-2018. *CMS* 7, 22 p.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Кафедра фізичної культури і спорту

Додаток до кваліфікаційної роботи
Магістр

на тему: Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку
футболу в Україні

Виконав: магістр групи 8.0179-2с
Спеціальність «017 Фізична культура і спорт»
Освітня програма «Спорт»
Дорошенко Ігор Едуардович
Керівник к.п.н., доцент Пономарьов В.О.,
Рецензент к.п.н., доцент Коваленко Ю.О.

ЗАПОРІЗЬКА МІСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІНІ-ФУТБОЛУ

Громадська організація "Запорізька міська асоціація міні - футболу"

UA463510050000026002878943727 АТ "Укрсиббанк" ЄДРПОУ 42854676

тел. +38066-418-99-96, тел.+38068-447-00-08, e-mail: zmamf.zp@gmail.com

15.09.2020 № 01-09/15

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень в практику
роботи Запорізької міської асоціації міні-футболу

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що в практиці навчального процесу курсів підвищення кваліфікації тренерів і суддів з футболу у Запорізькій міській асоціації міні-футболу використано матеріали кваліфікаційної роботи магістра за темою «Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку футболу в Україні», автор Ігор Едуардович Дорошенко:

Назва та автори розробки	Показники ефективності, переваги над аналогами, економічний і соціальний ефект	Місто впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано ЗВО / науковою установою від впровадження
Кваліфікаційна робота магістра «Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку футболу в Україні»; Автор І.Е. Дорошенко	Представлено порівняльний аналіз міграційних процесів футболістів в Україні на рівні дитячо-юнацьких, аматорських і професійних команд. Навчальні та методичні матеріали рекомендовано для використання в процесі проведення навчальних занять з питань підвищення кваліфікації тренерів і суддів з футболу.	ГО «Запорізька міська асоціація міні-футболу», Запоріжжя, вул. Перемоги, 81-в.	Матеріали використано в навчальному процесі слухачів курсів підвищення кваліфікації тренерів і суддів з футболу під час викладання навчальних дисциплін

Автор, розробник

магістрант кафедри фізичної культури і спорту

Запорізького національного університету

Президент ЗМAMФ

Віце-президент ЗМAMФ

І.Е. Дорошенко

Б.В. Розсоха

А.В. Шубін

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ФУТБОЛУ

Громадська спілка

Юридична/фактична адреса: 69035, м. Запоріжжя, вул. Жаботинського, б. 49, приміщення 75, тел. 094-920-91-43

ЄДРПОУ 25715705, р/р UA893510050000026001878810000 в ПАТ «УкрСиббанк» МФО 351005

Вих.59/09

Від 17.09.2020

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень в практику навчальної роботи
Запорізької обласної асоціації футболу

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що в практиці навчального процесу курсів підвищення кваліфікації та ліцензування тренерів з футболу за програмою «С» диплом Української асоціації футболу у Запорізькій обласній асоціації футболу використано матеріали кваліфікаційної роботи магістра за темою «Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку футболу в Україні», автор Ігор Едуардович Дорошенко:

Назва та автори розробки	Показники ефективності, переваги над аналогами, економічний та соціальний ефект	Місто впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано ЗВО / науковою установою від впровадження
Кваліфікаційна робота магістра «Міграційні процеси як глобальний чинник розвитку футболу в Україні»; автор І.Е. Дорошенко	Представлено аналіз міграційних процесів в українському футболі на рівні дитячо-юнацьких, аматорських і професійних команд. Навчальні матеріали рекомендовано для використання в процесі проведення навчальних занять з питань підвищення кваліфікації та ліцензування тренерів з футболу за програмою «С» диплом Української асоціації футболу.	ГС «Запорізька обласна асоціація футболу», Запоріжжя, вул. Жаботинського, б. 49, кв. 75	Матеріали використано в навчальному процесі слухачів тренерських курсів з футболу під час викладання навчальних дисциплін

Автор, розробник
магістрант кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету

І.Е. Дорошенко

Представник ЗОАФ,
виконавчий директор

О. В. Худяков

Тренер збірної ЗОАФ

А.Д. Чанцев